

Plan xeral de normalización da lingua galega

Sector 4. Economía

XUNTA DE GALICIA

Presidente da Xunta de Galicia

Emilio Pérez Touriño

Secretaría Xeral de Política Lingüística

María Sol López Martínez

Edita

Xunta de Galicia

Presidencia

Secretaría Xeral de Política Lingüística

Copyright da edición

Xunta de Galicia

Depósito legal

C-538-2006

ISBN

84-453-4209-6

Deseño gráfico

ocumodeseño

Imprime

Litonor

Plan xeral de normalización da lingua galega

Sector 4. Economía

XUNTA DE GALICIA

PRESIDENCIA

Secretaría Xeral de Política Lingüística

Prólogos

A lingua, parafraseando a Ramón Piñeiro, non é só un medio de comunicación, un sinal cifrado que os homes e as mulleres utilizamos para entendernos, senón o distintivo da identidade máis elemental dun pobo e dunha cultura.

Somos galegos, en parte, porque temos unha lingua que nos diferencia dos falantes doutras comunidades lingüísticas e temos unha cultura que, ao expresarse en lingua galega, incorpora un xenuíno trazo de singularidade, sen perder por isto vocación universal. O galego é o máis claro marcador da nosa personalidade colectiva e o noso ben cultural máis prezado. Un tesouro que debemos preservar.

A Lei de normalización lingüística, aprobada por unanimidade no ano 1983, e na que traballaron como deputados, con paixón e entusiasmo, Ramón Piñeiro e o seu discípulo e colaborador Carlos Casares, é o marco legal de referencia para a política lingüística en Galicia. Esta lei, porén, carecía do acompañamento dun programa de accións relacionadas e orientado a facer realidade os seus preceptos. Esta é, precisamente, a función do Plan xeral de normalización da lingua galega, a cuxa aplicación dedicará o Goberno que presido os esforzos e os medios necesarios.

O contido do plan, recollido no libro que teñen nas mans, aprobouse o 22 de setembro de 2004, por unanimidade de todas as forzas políticas con representación no Parlamento de Galicia. O consenso e o diálogo foron os impulsores do plan, reflectindo o desexo amplamente maioritario dos galegos e das galegas de desenvolver a recuperación do galego dende a colaboración, o entendemento e a ausencia de conflitos.

A chegada á Xunta de Galicia do novo Goberno prodúcese coincidindo co momento no que o Plan xeral de normalización da lingua galega debe ser executado. O Goberno galego deu axiña os primeiros pasos para facilitar este labor. A política lingüística non será xa un elemento lateral da Administración e as accións dirixidas a mellorar a situación do galego levaranse a cabo dende a totalidade da Xunta de Galicia e das institucións que dela dependen.

Nesta dirección, unha das nosas primeiras decisións foi a de elevar o rango político e administrativo do departamento que debe liderar o proceso de normalización do galego, situándoo no centro do organigrama da Xunta de Galicia para, deste xeito, facilitar a incidencia interdepartamental e a coordinación de accións conxuntas.

O Plan xeral de normalización da lingua galega parte duns diagnósticos realistas. Son realidades, e como tal debemos recoñecelas, que algúns galegos non perciben a lingua como un elemento central da súa identidade, ou que o ámbito urbano merece unha atención especial, ou tamén que se corre o risco de que a lingua poida utilizarse como un instrumento de confrontación política. Pero os redactores do plan acertan ao rubricar as fortalezas do galego, que tamén son realidades sólidas e esperanzadoras. Salientarei dúas que me parecen sumamente importantes. En primeiro lugar, non atopamos actitudes de hostilidade cara á lingua. Lonxe diso, gozamos dun clima de concordia e convivencia lingüística que debemos valorar e aproveitar. Por outra banda, temos que outorgarlle todo o peso que merece ao mellor dato que pode presentar unha lingua minoritaria: os galegofalantes habituais son maioría en Galicia.

Se tivésemos que valorar os obxectivos que os redactores do plan marcaron como prioritarios, concordaríamos en que son, cando menos, ambiciosos. Os eidos de actuación van dende o sector público ata o plano familiar, dende

avances en materia de dereitos lingüísticos ao espallamento dos ámbitos de uso. A aplicación das medidas deste programa compromete todos os actores da sociedade galega. O Goberno porá os medios e realizará os esforzos que se esperan del, pero será necesaria a implicación da sociedade civil e dos seus sectores máis dinámicos para que o galego poida gozar, redundando no fermoso tópico cunqueirán, das mil primaveras máis.

O labor dos redactores do plan terá que complementarse cun traballo do Goberno, igualmente rigoroso, que estableza as pautas e as prioridades en función dos recursos e dos tempos. A política lingüística desta nova etapa deberá distinguirse pola súa maior convicción, polo seu talante máis comprometido e decidido, pero tamén polo seu carácter conciliador e dialogante. É unha obriga dos que temos responsabilidades de goberno manter o clima de concordia e entendemento que fixo posible a unanimidade política e un amplísimo consenso social arredor da lingua.

A lingua non debe ser a bandeira de ninguén, porque ninguén pode dicir que lle pertenza en exclusiva. A lingua é de todos. Na responsabilidade de imprimirlle o pulo necesario para que o galego teña presenza en todos os ámbitos da vida, son os galegos os que se deben implicar. O futuro da lingua de Rosalía está no compromiso dos seus fillos e fillas. E ese é un futuro e un compromiso que o Goberno quere compartir con toda a sociedade.

Emilio Pérez Touriño
Presidente da Xunta de Galicia

A miña dedicación á universidade e á actividade académica estivo sempre vinculada a unha sensibilidade que non era exclusivamente científica. A miña orixe, no rural ourensán, fíxome ter unha relación coa lingua galega que cualificaría de natural e espontánea. Cando por motivo dos meus estudos entrei de forma continuada en contacto coa cidade, para min había algo de raro na actitude que algunhas persoas amosaban cara á lingua na que me falaran os meus pais e avós. Naqueles anos, felizmente pasados, nos que había certos ambientes nos que nunca se falaba en galego e comportamentos que coutaban os que así se expresaban, empecei a sentir que o meu interese polas linguas, a literatura, a lingüística e a filoloxía se mesturaban cun impulso irracional e emotivo cara ao que, de nena, aínda non percibía como unha parte do que eu era. Na universidade coñecín as persoas que me axudaron a darlle forma a ese sentimento e a encamiñalo cara a unha actividade que, en principio, debería ser desapaixonada e recuberta dunha obxectividade e empirismo que idealmente lle conferimos case todos á investigación nas humanidades. Empecei así a centrar a miña atención na lingua que eu cría única, cando pensaba que o mundo era pouco máis que Sobrado (Gomesende), da man de, entre outros, o profesor Ramón Lorenzo. Puiden así, grazas á filoloxía e á universidade, cumprir co desexo de case calquera traballador: dedicarme a algo que, ademais de interesarme e gustarme, amaba. Agora, da man do Goberno presidido por Emilio Pérez Touriño, teño a responsabilidade, o privilexio e a oportunidade de incidir na mellora da situación do que leva impulsado e estimulado gran parte dos meus ánimos: a lingua.

O Plan xeral de normalización da lingua galega viu a luz nun clima de consenso que reflicte o desexo dos galegos: facer do galego a causa de todos. Ninguén comprende que a lingua sexa patrimonio dun grupo ou que alguén teña a potestade exclusiva para emitir xuízos de valor sobre as solucións a un problema complexo que afecta todas as esferas da vida dos galegos. O novo Goberno afianzará o clima de consenso e diálogo que impulsou a redacción deste plan. As medidas que se establezan, o seu percorrido e impacto, malia contar cun impulso decidido e firme, non deben fomentar a exclusión nin o enfrontamento. A actitude da Secretaría Xeral de Política Lingüística será a de colaborar con todos os actores do proceso de normalización do galego, coas forzas políticas e os representantes dos colectivos sociais, económicos e culturais.

No momento de presentar esta segunda edición do Plan xeral de normalización da lingua galega, a política lingüística da Xunta de Galicia, por primeira vez en moitos anos, non estará dedicada a probar receitas máis ou menos eficaces ou a discutir sobre a conveniencia da aplicar certas medidas. O Plan xeral de normalización constitúe unha serie de obxectivos e medidas o suficientemente elaborados e extensos, e dispón con claridade as liñas estratéxicas que se deben seguir. O labor do executivo será, xa que logo, poñer en práctica estas medidas e adecualas aos tempos e aos orzamentos. O primeiro labor é o de estruturar todo este contido e empezar, máis pronto ca tarde, coa intervención, é dicir, tomando as decisións pertinentes e fornecendo de recursos os distintos actores sociais involucrados no proceso para espallar o galego a todos os ámbitos da vida pública e privada de Galicia.

Os autores do plan foron ambiciosos porque a sociedade galega demanda ambición, claridade e decisión no proceso de revitalización do galego. O contido do Plan xeral de normalización require que o Goberno galego mude as actitudes, escoras e eivas dunha política lingüística que se amosou ineficaz ao longo de máis de vinte anos. O mesmo cumprimento dos obxectivos deste documento require que se dean pasos nunha dirección distinta, adecuando o gasto dos recursos a estas novas necesidades, profesionalizando a actividade planificadora e coordinando con máis efectividade e solvencia as múltiples accións, moitas veces solapadas, que se veñen facendo en Galicia en favor do galego.

Non quixera rematar esta breve introdución, sen destacar a oportunidade que supón o inicio deste proceso. O galego goza aínda dunha saúde excelente. Os galegos que escollemos esta lingua somos maioría e tamén somos maioría os que cremos na experiencia enriquecedora do bilingüismo. Lonxe quedan eses días nos que se cría que as linguas eran elementos incompatibles, nos que se identificaba unha identidade de forma discreta, negando o enriquecemento da diversidade. O galego manterase porque leva pasado por momentos na súa historia que foron claramente

máis difíciles, e foi o pulo dos falantes o que mantivo viva a lingua. O galego manterase porque nunca houbo máis esforzos dedicados a parar o proceso de perda de falantes, nin nunca fomos tantos os que estivemos de acordo na forma de facelo. O galego manterase porque, como reflicte este libro, esta é a vontade de todos os homes e mulleres que habitamos este país.

Marisol López Martínez
Secretaria xeral de Política Lingüística

Persoas que participaron na elaboración do Plan xeral de normalización da lingua galega

Comisión técnica

Presidente:

Manuel González González

Secretario:

Xosé Gregorio Ferreiro Fente

Vogais:

Xesús Ferro Ruibal

Modesto Aníbal Rodríguez Neira

Delegados dos partidos políticos con representación no Parlamento de Galicia nas comisións sectoriais

García Negro, Pilar

Vogal do Bloque Nacionalista Galego

Rodríguez González, Manuel Luís

**Vogal do Partido Socialista de Galicia-
Partido Socialista Obrero Español**

Rodríguez Seijas, Dolores

Vogal do Partido Popular de Galicia

Comisións sectoriais

Comisión Sectorial Nº 1. Administración

Presidente:

Monteagudo Romero, Xoaquín

Secretario:

González Martínez, Xosé

Vogais:

Braña Gutiérrez, Manuel

García Cancela, Xermán

González Trigás, Miguel Ángel

López-Suevos Fraguera, Ana

Rodríguez González, Román

Rúa Prieto, Xoán Antonio

Sánchez García, Benigno

Comisión Sectorial Nº 2. Educación, Familia e Mocidade

Presidente:

Silva Valdivia, Bieito

Secretario:

Lorenzo Suárez, Anxo M.

Vogais:

Baños González, José Luis

Costa Casas, Xoán

Fernández Paz, Agustín

Iglesias Álvarez, Ana

Lage Tuñas, José Manuel

Moar Armas, José Antonio

Pose Porto, Héctor

Rey Barreiro-Meiro, Teresa

Comisión Sectorial Nº 3. Medios de Comunicación e Industrias Culturais

Presidente:

Sánchez Izquierdo, Alfonso

Secretario:

Pavón González, Xerardo

Vogais:

Callón Torres, Carlos

Campos Freire, Francisco

De la Cruz Blanco, Ángel

García Rei, Ramón

Senín Fernández, Francisco Xavier

Comisión Sectorial Nº 5. Sanidade

Presidente:

Fraga Bermúdez, Xosé María

Secretaria:

Rodríguez Cerdeira, Carmen

Vogais:

Benavente Jareño, Pedro

Ferrón Vidán, Xurxo

Otero Costas, Xesús

Sixto Dasilva, M.^a del Carmen

Vaamonde García, Pablo

Vázquez Vizoso, Francisco

Comisión Sectorial Nº 4. Economía

Presidenta:

Rodríguez Galdo, M.ª Xosé

Secretario:

Novo Folgueira, Paulino Francisco

Vogais:

Blanco Lino, Juan M.

Martínez Chantada, José

Miguélez Díaz, Eliseo X.

Rodeiro Marta, Francisco J.

Sineiro García, Santiago

Veiga Fernández, Pedro

Comisión Sectorial Nº 6. Sociedade

Subcomisión 6 A

Servizos Sociais, Crenzas Relixiosas e Inmigración

Presidente:

Carballo Ferreiro, Xosé Manuel

Secretario:

Pin Millares, Xosé María

Vogais:

Andión Marán, Xulio

Fernández Lago, Xosé

Lagos Fernández, Ramón

Montiel Iñíguez de Heredia, Arántzazu

Primo Constantino, Carmela

Subcomisión 6 B

Asociacionismo, Deporte, Lecer e Turismo

Presidente:

Subiela Pérez, Xaime

Secretario:

Blanco Campaña, Xosé Luís

Vogais:

Casas Suárez, Felicidad

Gesto Rodríguez, Jesús

López Ribas, Antón (Mago Antón)

Sabucedo Cameselle, Xosé Manuel

Sánchez Blázquez, Xosé

Sanmartín Gómez, Loreto

Comisión Sectorial Nº 7. Proxección Exterior da Lingua

Presidente:

López Gómez, Felipe Senén

Secretario:

Suárez Suárez, Manuel

Vogais:

Fandiño Barreiro, Tareixa

Fernández Rodríguez, Alberto

Rodríguez Rodríguez, Alfredo

Persoas que fixeron achegas ao PNL a través de entrevistas

Alonso Montero, Xesús

Blanco Campaña, Xosé Luís

Callón Torres, Carlos

Carballo Ferreiro, Xosé Manuel

Costa Casas, Xoán

Fernández Freixanes, Víctor

Fernández Paz, Agustín

Fraga Bermúdez, Xosé María

González Martínez, Xosé

Lorenzo Suárez, Anxo M.

Maure Rivas, Xulián

Méndez Romeu, José Luis

Monteagudo Romero, Henrique

Monteagudo Romero, Xaquín

Montero Prego, Benito

Palmeiro, Xosé María

Rey Barreiro-Meiro, Teresa

Rodríguez Galdo, María Xosé

Sabucedo Cameselle, Xosé Manuel

Sánchez Izquierdo, Alfonso

Santamarina, Antón

Senín Fernández, Xavier

Silva Valdivia, Bieito

Subiela Pérez, Xaime

Varela García, Carlos

Vázquez Monxardín, Afonso

Auxiliar da comisión técnica:

Domínguez Castro, Carolina

Auxiliares das comisións sectoriais:

Araúxo García, María Nuria

Pérez Rodríguez, Francisco Alexandre

PEDÍUSELLES OPINIÓN POR CARTA A 959
PERSOAS

Abreviacións

ANPA	Asociación de Nais e Pais de Alumnos/as
CCG	Consello da Cultura Galega
CEFORE	Centro de Formación e Recursos
CRTVG	Compañía de Radio-Televisión de Galicia
DXPL	Dirección Xeral de Política Lingüística
EGAP	Escola Galega de Administración Pública
ENL	Equipo(s) de Normalización Lingüística
ESO	Educación Secundaria Obrigatoria
PEGAMP	Federación Galega de Municipios e Provincias
LNL	Lei de Normalización Lingüística
MRP	Movemento de Renovación Pedagóxica
MSG	Mapa Sociolingüístico de Galicia
P.E.N.	PEN Clube de Galicia
PNL	Plan Xeral de Normalización da Lingua Galega
RG	Radio Galega
SITGA	Sistema de Información Territorial de Galicia
TERMIGAL	Servizo de Terminoloxía Galega
TIC	Tecnoloxías da Información e da Comunicación
TVE	Televisión Española
TVG	Televisión de Galicia
UDC	Universidade da Coruña
UDV	Universidade de Vigo
UE	Unión Europea
USC	Universidade de Santiago de Compostela

Acordo do pleno da Cámara do Parlamento de Galicia sobre o Plan xeral de normalización da lingua galega

O Pleno da Cámara, na súa sesión do día 21 de setembro de 2004, adoptou o seguinte acordo en relación coa comunicación da Xunta de Galicia sobre o Plan xeral de normalización da lingua galega, ao abeiro dos artigos 140 e 141 do Regulamento:

Aprobación pola unanimidade dos 55 deputados e deputadas presentes do Plan xeral de normalización da lingua galega, (doc. núm. 17629, BOPG núm. 622 do 07.09.04), e das resolucións presentadas polos grupos parlamentarios que se relacionan a seguir:

a) *Resolucións aprobadas con modificacións, co contido literal seguinte:*

- Do G.P. do Bloque Nacionalista Galego

Núm. 1

“O Parlamento de Galicia insta a Xunta de Galicia a adoptar todas as medidas precisas a fin de que sexan corrixidos, restituídos e oficializados definitivamente todos os topónimos como obriga legal para os poderes públicos, institucións, empresas e organismos públicos actuantes en Galicia.”

Núm. 2

“O Parlamento de Galicia insta a Xunta de Galicia para que adopte no ámbito das súas competencias as medidas tendentes a que os seus cargos públicos e os dos organismos e entes autonómicos, sociedades públicas e institucións dela dependentes fagan uso público tanto oral como escrito de xeito sistemático da lingua galega no desempeño da súa responsabilidade pública; así mesmo as medidas conducentes ao mesmo nos concellos e deputacións de Galicia.”

Núm. 3

“O Parlamento de Galicia insta a Xunta de Galicia a fin de que en todo tipo de axudas e subvencións procedentes de fondos públicos galegos procure promover a presenza da lingua galega, mesmo naqueles casos nos que se requira a compañía doutra ou outras linguas.”

Núm. 4

“O Parlamento insta a Xunta de Galicia a promover o desenvolvemento regulamentario preciso para cada ámbito ou sector do plan, coas correspondentes dotacións orzamentarias nos próximos exercicios orzamentarios”.

b) *Resolucións aprobadas sen modificacións, co contido literal seguinte:*

- Do G.P. do Bloque Nacionalista Galego:

Núm. 5

“O Parlamento insta a Xunta de Galicia ao establecemento de procedemento de seguimento, avaliación e control do Plan xeral de normalización da lingua galega, informando con regularidade ao Parlamento”.

- Do G.P. dos Socialistas de Galicia

Núm. 1

“O Parlamento galego insta a Xunta de Galicia a presentar ante o Parlamento a programación anual para o desenvolvemento das medidas propostas no Plan xeral de normalización da lingua galega”

Núm. 2

“O Parlamento galego insta a Xunta de Galicia a establecer o procedemento para a avaliación do desenvolvemento do Plan de Normalización da lingua galega e dos resultados acadados. O dito informe será presentado no Parlamento periodicamente ao finalizar o período de aplicación da planificación anual.”

- Do G. P. Popular de Galicia:

“O Parlamento de Galicia insta a Xunta de Galicia a modificar a redacción da medida 2.1.15, substituíndo o texto:

“Crear un corpo de inspectores específico que se encargue de atender as funcións da inspección educativa, no ámbito do ensino do galego e en galego”,

polo seguinte:

“Encargar aos inspectores especialistas en lingua galega atender as funcións de inspección educativa no ámbito do ensino do galego.”

O que lle comunico para o seu coñecemento e para os efectos oportunos.

Santiago de Compostela, 23 de setembro de 2004

José Ramón Cólera Leirado
Oficial maior

Sr. Director Xeral de Relacións Parlamentarias.

Presentación

Unha política lingüística galega e renovadora

Galicia e o seu Goberno acumularon, nos últimos vinte e cinco anos, unha experiencia propia de promoción da nosa lingua. A posta en marcha da Administración autonómica non partía de cero en moitas áreas, porque, por exemplo, xa se coñecían os procesos de programación, deseño e construción de novas vías de comunicación, de novas infraestruturas deportivas, sanitarias ou educativas; había técnicos formados e empresas con experiencia. Pero a área lingüística era totalmente nova, aquí non había experiencia institucional ningunha de como converter unha lingua familiar en oficial da Administración, do Parlamento, dunha cadea de radio e televisión, do ensino, da sanidade; tampouco tiñamos procesos definidos nin técnicos formados. Así que nuns eidos conseguíuse facer mellor e noutros non tan ben. Á propia sociedade levoulle o seu tempo afacerse a ver a súa lingua doméstica e coloquial desenvolvendo funcións xurídicas, administrativas, comunicativas, educativas ou relixiosas que nunca antes tivera ou das que a inmensa maioría dos cidadáns nunca oíran falar. As características propias do caso lingüístico galego, diferentes do caso catalán, do vasco e doutras linguas minoritarias, e os propios ritmos da nosa sociedade tampouco permitían transplantar experiencias alleas. Galicia creou o seu modelo propio e dedicou a esta materia importantes recursos. Do que se trata agora, despois dunha primeira etapa, é de renovar a nosa política lingüística, de adecuala aos novos tempos, para que o galego poida enfrontarse aos retos e esixencias da sociedade da comunicación, para que a nosa lingua avance sen problemas coa axuda das novas tecnoloxías, para que perviva neste século XXI que acabamos de comezar.

Satisfacción do camiño andado

A introdución do galego no ensino, na sanidade, na radio e na televisión, no Parlamento, na Administración, no *Diario Oficial de Galicia*, o impulso ao mercado editorial, a introdución da lingua galega en corenta universidades de todo o mundo, a revisión do nomenclátor, a creación dun centro de investigación lingüística e literaria, que leva o nome de Ramón Piñeiro, o apoio económico a miles de iniciativas cívicas a prol da lingua galega e moitas outras realidades fan que, por primeira vez en moitos séculos, o galego volva ao interior das familias dignificado como lingua formalizada. A Xunta de Galicia dedicou importantes recursos humanos e económicos a todo este labor e sente lexítimo orgullo, porque á vista está o aumento das catro competencias lingüísticas en galego da nosa sociedade e porque a acción institucional colaborou decisivamente ao aumento da estima como pobo e da práctica da lingua.

É innegable que o galego ten problemas vellos e problemas novos, pero sería faltar á verdade non recoñecer que, ao mesmo tempo, existe un verdadeiro fenómeno social de reinserción na lingua propia por parte de persoas e grupos e que ningún sector social (relixión, empresariado, ciencia, policía, etc.) é alleo a este proceso. Cando un movemento

de reinserción na tradición e de actualización desa tradición acadada o volume que hoxe ten a reivindicación da lingua galega, é pouco previsible que se apague, o natural é que vaia en aumento.

A sociedade percibe que a lingua galega está en proceso de se converter na lingua normal de innumerables actividades e que existe unha marea social que puxa nesa dirección. O Día das Letras Galegas e o Día de Galicia son o epicentro dunha actividade multiforme que cada ano abrangue máis células sociais. Alén destas datas, cada ano aumenta a actividade da nosa realidade cultural e lingüística, cada ano que pasa maior é a ansia de facer uso normal e preferente da lingua propia de Galicia.

O galego, como fala maioritaria e mesmo emerxente, debe ser a lingua de uso normal e preferente en Galicia, sen prexuízo de que coñezamos ben o castelán, lingua á que non debemos renunciar nunca, porque tamén é nosa, e de que o inglés ou outras linguas empecen a ser de coñecemento necesario nunha sociedade cada día máis permeable e globalizada.

Un plan de normalización da lingua galega non debe ter como obxectivo desprazar unha ou outra lingua, nin impedir que os galegos aprendamos outros idiomas, senón que debe servir para que calquera poida vivir plenamente en galego, tal e como o recoñecen a Constitución e o Estatuto de autonomía, que garanten a cooficialidade do galego e mais do castelán no territorio de Galicia.

O galego, unha lingua viva no século XXI

Unha das estratexias que primeiro haberá que revisar é a do pesimismo. A discusión verbo da saúde da lingua galega adoita ir envolta nun dramatismo moitas veces excesivo, que se volve contra a lingua mesma e que, en calquera caso, non se pode tomar como base de partida dunha correcta planificación lingüística. O galego é unha lingua que sobreviviu durante séculos no eido familiar e coloquial, que chegou sendo maioritaria ao novo milenio e que neste momento, como un David fronte a Goliath, debe superar as dificultades e ser, para todos os efectos, unha lingua máis na sociedade da información e do coñecemento. Obviamente, tamaña pretensión produce derrotas parciais que temos que converter en provisionais. Así, por exemplo, é certo que hai en xogo forzas novas e poderosas contra o galego, e que, de feito, estalle a disputar o mundo infantil e xuvenil (pola moi preocupante ruptura da transmisión familiar e a imparabile irrupción dos medios de comunicación) ou o cambio demográfico (pola baixa natalidade e a chegada de inmigrantes), que ameazan o carácter de lingua maioritaria nun par de xeracións, pero tamén é certo que se produciron vitorias inesperadas pola facilidade con que se viñeron abaixo muros multiseculares, que parecían inexpugnables.

Eses perigos fan que algunhas persoas queiran aplicar ao caso galego previsións de morte da lingua, feitas desde organismos internacionais para numerosas linguas do planeta. Cómpre dicir que esas previsións se refiren a linguas en situación moi diferente da que vive a lingua galega. Se tomamos como referencia os datos de www.ethnologue.com, podemos dicir que, das moitas linguas que se falan en Filipinas, aínda hai 48 que teñen menos de 10.000 falantes e algunhas coma o arta contan unicamente con 17 falantes; que no Nepal hai, polo menos, 53 linguas con menos de 10.000 falantes e o lingkhim tiña en 1991 un único falante; que no Brasil, despois da desaparición dunhas 40 linguas, perviven 190 e, entre elas, aínda resisten o anambé con 7 falantes, o arikapú con 6, o oro win con 5, o júma con 4, o mandahuaca e mais o xetá con 3 cada un, e o katukina con 1; que en Rusia quedan 15 falantes de aleut, 10 de mednyj aleut e 10 de yukaghir, 3 de yugh, 2 de kerek e 1 de yupik; que no Xapón quedan 15 falantes de ainu e en Tailandia 5 de mang. Lamentablemente, esta situación leva a situar no horizonte a probable desaparición da maioría das linguas.

Pero calquera entende que esa non é a situación do galego, unha lingua viva no uso diario duns dous millóns de persoas, oficializada e, polo tanto, circulante na escola e na universidade, nos medios de comunicación, na Rede, na actividade parlamentaria e de goberno, nunha parte da actividade comercial, investigadora e editorial. A do galego,

aínda na visión máis pesimista, é unha situación radicalmente diferente e non sen hipérbole pode falarse aquí de inminente perigo de morte. No peor dos horizontes imaxinables o galego poderá, en varias xeracións, perder a súa condición de lingua maioritaria, pero non a vida.

O discurso da morte da lingua pódese xustificar como válido para a alerta social, pero é unha terapia moi perigosa. Chega, como exemplo, con imaxinar o efecto no mundo empresarial: unicamente as empresas editoriais poderían ser sensibles ao discurso de que o galego é lingua en perigo e que con ela perderíamos unha parte da nosa identidade. O feito é que para o resto do mundo empresarial este discurso sería disuasorio. ¿Por que habería de deixar unha empresa importante unha lingua internacional como o castelán, para poñer a carón dela ou no lugar dela unha lingua que os seus propios defensores agoiran que vai morrer? ¿Como se podería negociar en Europa a conversión do galego en lingua oficial sobre a base –por demais falsa– de que é unha lingua moribunda? Por iso, vólvese a tese da morte da lingua contra a lingua mesma.

É moito máis eficaz, e máis axeitado á realidade, poñer sobre a mesa o feito de que o galego é a lingua propia, maioritaria e emerxente, e que cun novo impulso social pode representar un factor positivo de mercado.

Non parece que os problemas do galego sexan realmente problemas de supervivencia, senón de reaxuste na súa pretensión de ser unha lingua operativa para todos os efectos nunha sociedade moderna, urbana e globalizada. Non se trata de negar a existencia de problemas, senón de non confundir o debate entre especialistas e planificadores coa necesaria proxección de imaxe positiva, para que a sociedade manteña a súa identificación coa lingua emerxente.

O futuro do galego tamén depende da imaxe da lingua que proxectemos á sociedade. Se a cotío predicamos a debilidade da lingua, o que o cidadán medio percibiría é que el debe apostar por outra lingua de máis claro futuro. Polo tanto, non debemos practicar nin o vitimismo nin o propagandismo esaxerado. Este plan de normalización debe servir para que recoñezamos os problemas e as necesidades do galego na actualidade e tomemos as medidas para potenciar e mellorar a súa situación.

Futuro da lingua propia de Galicia

Na segunda metade do século XX produciuse unha migración interior, co abandono do campo. Simultaneamente, chegaban a radio e a TV á intimidade familiar. Nos últimos vinte anos, desde que existe a autonomía política, Galicia só aumenta poboación por medio da inmigración (83 etnias están xa representadas na sociedade galega), Galicia entra na UE, desaparecen as fronteiras, e as novas tecnoloxías aceleran a súa penetración no feudo tradicional do galego (o rural e a familia).

¿Queda espazo para unha lingua que sobreviviu amparada no illamento da vida rural e da vida familiar? A situación é incerta, pero, para sermos exactos, cómpre recoñecer que Galicia reaccionou e reactivou un novo sentimento de orgullo, superando vellos complexos. O galego hoxe xa non é unha lingua exclusivamente rural, doméstica e informal: a sociedade galega do 2004, maioritariamente urbana, non só segue a falar o galego, senón que o introduciu nas aulas, na Administración, na vida comercial urbana, no Parlamento, nunha radio e nunha cadea de TV propias, deulle unha produción poética, novelística e teatral de moita importancia, fíxoo instrumento e mesmo obxecto de investigación metalingüística incorporando os máis avanzados procesos, deulle presenza en corenta universidades de fóra de Galicia espalladas por tres continentes; o galego é unha lingua, en fin, que conta con presenza na Rede, na vida litúrxica, xudicial, notarial...

Cómpre aumentar esta presenza, facela normal e útil, ou o que é o mesmo, estender o uso da lingua propia de Galicia a todos os niveis da sociedade. Para este labor, a mellor ferramenta é, sen dúbida, a aplicación deste PNL.

Pero son, sobre todo, os datos de uso os que impiden darlle consideración de lingua minoritaria e poida que ese fose ata agora un dos maiores erros cometidos. Vexamos, en síntese, os datos máis recentes.

Fortaleza do Galego

Uso real da lingua galega

	Total	Sempre	Ás veces	Nunca			
Total	2.587.407	1.470.836	56'84%	783.780	30'29%	332.791	12'86%
De 5 a 9 anos	101.840	38.329	37'63%	48.651	47'77%	14.860	14'50%
De 10 a 14 anos	122.747	50.891	41'46%	60.430	49'23%	11.426	9'30%
De 15 a 19 anos	156.950	69.760	44'44%	66.343	42'27%	20.847	13'28%
De 20 a 24 anos	207.341	95.008	45'82%	77.044	37'15%	35.289	17'01%
De 25 a 29 anos	213.402	96.059	45'01%	79.586	37'29%	37.757	17'69%
De 30 a 34 anos	201.392	94.785	47'06%	72.506	36'00%	34.101	16'93%
De 35 a 39 anos	193.342	96.992	50'16%	65.641	33'95%	30.709	15'88%
De 40 a 44 anos	191.180	104.074	54'43%	60.615	31'70%	26.491	13'85%
De 45 a 49 anos	174.056	100.166	57'54%	51.965	29'85%	21.925	12'59%
De 50 a 54 anos	168.473	102.227	60'67%	46.607	27'66%	19.639	11'65%
De 55 a 59 anos	163.029	106.103	65'08%	39.920	24'48%	17.006	10'43%
De 60 a 64 anos	135.040	94.459	69'94%	27.844	20'61%	12.737	9'43%
De 65 e máis anos	558.615	421.983	75'54%	86.628	15'50%	50.004	8'95%

Datos provisionais do Censo do 2001. Fonte: Instituto Galego de Estatística.

Censos de poboación e vivendas 2001. Datos provisionais (marzo 2004) elaborados a partir dos ficheiros provisionais do INE, sometidos a tratamentos de depuración e imputación propios.

Aínda que se volverá, máis en diante, sobre estes datos para debullalos, a conclusión máis sólida e menos discutible que se pode tirar deles é que **o galego é en Galicia unha lingua viva** e aínda maioritaria. Non parece que se poida falar en serio da posibilidade de morte da lingua galega nunha sociedade coma a galega de hoxe, que non só a fala maioritariamente, senón que ademais está aberta a un mundo globalizado e integrada na sociedade da comunicación e da información.

A fortaleza da lingua galega é sorprendente. Máis alá dos fríos datos estatísticos, pódense poñer dous exemplos ben significativos. Boa parte dos emigrantes galegos seguen conservando toda a súa vida o galego no ámbito familiar, estean no país ou continente que estean; cóñecense, ademais, numerosos casos de rapaces que chegaron con cinco anos a Galicia, desde Suíza ou Venezuela e que xa eran galegofalantes. O segundo exemplo é que, chegada a Constitución e a Autonomía, todos os cargos públicos, sen diferenzas de partido e só con contadas excepcións individuais, asumiron o uso oral da lingua galega no exercicio do seu cargo, un terreo infranqueable antes para a lingua galega. Cambio tan grande e tan repentino só pode explicarse porque a lingua, polo menos nun nivel espontáneo ou, se se quere, ventureiro, estaba latente, omnipresente. Este dato é fundamental: **o galego está aínda presente ou latente en toda a nosa sociedade.**

Análise dalgúns problemas reais. Desvelamento e rexurdir da lingua galega

¿Como é posible que toda a sociedade teña a sensación contradictoria de que se fala máis galego ca antes pero, simultaneamente, que a nosa lingua vai perdendo posicións? Un dos datos máis peculiares da situación lingüística de Galicia, ao que non se lle leva prestada suficiente atención, é o feito da ocultación da lingua galega. A imposibilidade xurídica de utilizar o galego durante catro séculos en actividades formalizadas, a proximidade estrutural do galego e

do castelán e a plena extensión do coñecemento das dúas linguas crearon en Galicia o hábito das conversas bilingües, ata o punto de que, nalgúns casos, os interlocutores nin se decatan de que un está a falar nunha lingua e o outro noutra. Isto non acontece en sociedades con dúas linguas máis distantes, como é o caso da vasca, bretona ou irlandesa, porque quen non fala a lingua autóctona descoñécea absolutamente. No caso de Galicia, as persoas que utilizan sempre o castelán coñecen perfectamente o galego. Quen en Galicia decida falar sempre o galego sabe que ese mesmo día pode poñer en práctica a súa decisión, mentres que naquelas outras sociedades, quen queira falar castelán, éuscaro ou gaélico deberá encontrar outra persoa que entenda esas linguas, ende non, terá que cambiar de lingua, porque só el é bilingüe. Esta competencia pasiva, que moitas veces non se converte en uso activo por motivos psicolingüísticos, sociais ou políticos, amplía subteraneamente a extensión da lingua. Hai persoas en Galicia que non falan nunca galego, pero que poderían falalo se quixesen. Esta é unha realidade moi peculiar do caso galego e pode ser a cuncha na que xogue o rodicio da nova planificación lingüística.

Competencia lingüística en galego

TOTAL	Entenden	Falan	Len	Escriben
Censo 1991	96'96%	91'39%	49'30%	34'85%
Censo 2001	99'16%	91'04%	68'65%	57'64%

Datos comparativos do Censo do 1991 e dos provisionais do Censo do 2001 (Instituto Galego de Estatística).

Como se ve, esta ausencia de uso non ten que ver co descoñecemento e nin sequera coa capacidade de falar en galego, o que afecta unicamente a unha minoría do nove por cento. Estes datos melloran os do Mapa Sociolingüístico de Galicia, o que pon en evidencia un progreso evidente da competencia lingüística.

Neste noso país, habitualmente moitos testamentos dítanse en galego e escríbense en castelán; moitas declaracións xudiciais fánse en galego e aséntanse en castelán; moitas declaracións aos medios de comunicación fánse en galego e publícanse en castelán; moitas compras e vendas negócianse e realízanse en galego, pero factúranse en castelán; moitas persoas monolingües galegas reciben funeral e enterro en castelán; moitos mozos empezan a súa relación en castelán e posteriormente desvelan que, polo menos, eran bilingües.

A ocultación da lingua é tan intensa e tan rutineira que lle pode pasar desapercibida a quen observe a realidade sen suficiente atención aos detalles. No sector económico, esta invisibilidade vólvese aínda máis intensa, a tendencia a mirar para as grandes empresas e as grandes operacións escurece a presenza do galego nunha parte importante do proceso económico de produción e venda. A lingua propia parece estar ausente da economía do país e, a pesar de todo, está aí: existe pero dificilmente se percibe. Dicía recentemente un informe da Real Academia Galega (2002):

Con moita frecuencia publicítase, véndese e factúrase en castelán o que se produciu ou elaborou en galego. Con moita frecuencia, no mundo da empresa a lingua marca as diferenzas de categoría e nómina con máis nitidez cós uniformes de traballo.

Non é seguro que esta ocultación responda sempre e necesariamente ao clásico esquema de lingua A/lingua B, porque moitas veces o castelán xoga o papel de lingua ponte entre galegofalantes descoñecidos. Tampouco están abondo estudados os mecanismos psicolingüísticos que sosteñen esta ocultación, que en Galicia ten moito de teatral: calquera sabe que, de entrada, nuns grandes almacéns os empregados vano recibir en castelán pero que, en canto fale en galego, vano atender nesa lingua. O feito é que esta ocultación adoita desaparecer cando neste asunto o galego é vehículo da cordialidade e do afecto. E isto pode explicar que nos últimos anos a presenza do galego dese algúns

pasos espectaculares na xudicatura ou na vida comercial, porque se deu chegado a persoas concretas e decisivas cunha mensaxe de cordialidade e modernidade que fixo caer a máscara. Ramón Piñeiro confesaba que os da súa xeración nin sequera ousaran imaxinar que algúns destes avances eran unha posibilidade a medio prazo. Velá a fortaleza da lingua.

Este matiz da invisibilidade da lingua é tan importante na nosa realidade sociolingüística que fai que o caso galego sexa radicalmente distinto ao doutras linguas en proceso de normalización. Non se trata de facer nacer unha lingua onde non existe, senón de facer emerxer e xurdir a lingua que está oculta.

O PNL de Galicia non debe pretender, en consecuencia –e é ben reiteralo expresamente–, tirarlle a súa lingua castelá a ningún cidadán, xa que o castelán, ademais de ser lingua oficial, resulta un factor de comunicación imprescindible. O PNL debe aspirar a que a lingua galega saia da súa ocultación, emerxa, xurda plena e ben visible. Só con que se faga visible alí onde hoxe está agochada, a súa presenza social vaise multiplicar tanto, que o propio proceso envolverá sectores hoxe reacios, como a mocidade urbana. Non se busca que o castelán deixe de estar presente, senón que o galego deixe de estar ausente; ninguén pretende dificultar a vida de quen en Galicia fale castelán, senón só protexer a quen fala galego, estimular a que o falen cantos o saben falar e cantos outros queiran aprendelo. O PNL pretende que en cada momento todo cidadán galegofalante poida exercer o seu dereito constitucional ao uso pleno da súa lingua. O galego debe facerse visible alí onde diversos mecanismos e rutinas forzan a ocultalo. Lonxe de toda tentación de egocentrismo ou xenofobia, un plan de normalización lingüística ten que ser realista, democrático e integrador.

Actualidade sociolingüística: Outras posibilidades

O segundo gran problema é a perda de galegofalantes. A obxectividade obriga a situar esta perda na súa xusta proporción. Se comparamos os datos do Censo de 1991 cos do 2001, vemos que a nosa lingua, con pequenas oscilacións, mantén a súa solidez.

		Censo de 1991		Censo do 2001	
Fálano	sempre	1.459.028	55,07%	1.470.836	56,84%
	ás veces	885.497	33,42%	783.780	30,29%
	nunca	162.422	6,13%	332.791	12,86%
	non consta	142.166	5,36%		
		2.649.113	99,99%	2.587.407	99,99%

Segundo estes datos provisionais que en marzo do 2004 facilita o Instituto Galego de Estatística, o uso constante do galego subiu en dez anos un 1'77%. Esta é unha nova que cadra coa percepción común dos cidadáns: fálase máis galego ca antes. ¿De onde procede ese aumento? Os que falan *ás veces* pasaron do 33'42% ao 30'29, é dicir, hai aí unha perda de 3'13 puntos. ¿A onde foron? Previsiblemente, unha parte dos que o falaban ocasionalmente decidíronse a falalo sempre, teñen que ser, por forza, ese 1'77% que hai a máis na casa dos que o falan sempre e isto tamén cadra coa percepción común de que cada vez máis xente ten un compromiso máis activo coa lingua galega e que o sente máis útil.

Pero queda aínda outro 1'36% que deixou de falalo *ás veces*. Previsiblemente, este 1'36% pasou a engrosar o grupo dos que non o falan nunca. Parece verosímil que o aumento dos que non o falan nunca (do 6'13% ao 12'86%) teña que ver coa morte de vellos monolingües, co inicio da inmigración e con que algúns que ocultaran o seu compor-

tamento lingüístico no Censo de 1991 perderon o medo a declaralo no ano 2001: a suma dos *nunca* e *non consta* de 1991 era de 1'51, de aí ao 12'86 dos non o falan nunca no 2001 hai un 1'35.

En calquera caso, en dez anos aumentou un 1'77% o número de persoas que falan o galego sempre, situando esa opción no 56'84% e, na hipótese anterior, aínda aumentaría tamén un 1'37% a porcentaxe dos que non o falan nunca, no que verosimilmente ten algo que ver a chegada de inmigrantes.

Se non se perde o sentido da proporción, hai que afirmar que o galego, con todos os seus problemas, en termos globais, é nestes momentos unha lingua solidamente asentada nunha sociedade que hai cincuenta anos aínda era maioritariamente rural, pero que xa vive na urbanidade e na globalización.

O cambio xeracional: Incremento do uso ocasional

Afondando máis na análise, pode localizarse con máis claridade a ferida. Voltando ao primeiro cadro, resultan evidentes as diferenzas xeracionais. A lingua dos netos é moi distinta da lingua dos avós. Comparemos os menores de 35 anos cos maiores de 65.

Uso real da lingua galega

	Total	Sempre	Ás veces	Nunca
De 5 a 9 anos	101.840	38.329 37'63%	48.651 47'77%	14.860 14'50%
De 10 a 14 anos	122.747	50.891 41'46%	60.430 49'23%	11.426 9'30%
De 15 a 19 anos	156.950	69.760 44'44%	66.343 42'27%	20.847 13'28%
De 20 a 24 anos	207.341	95.008 45'82%	77.044 37'15%	35.289 17'01%
De 25 a 29 anos	213.402	96.059 45'01%	79.586 37'29%	37.757 17'69%
De 30 a 34 anos	201.392	94.785 47'06%	72.506 36'00%	34.101 16'93%
De 65 e máis anos	558.615	421.983 75'54%	86.628 15'50%	50.004 8'95%

Datos provisionais do Censo do 2001. Fonte: Instituto Galego de Estatística. Censos de poboación e vivendas 2001. Datos provisionais (marzo 2004) elaborados a partir dos ficheiros provisionais do INE, sometidos a tratamentos de depuración e imputación propios.

Poñámonos nos dous casos extremos: os máis vellos e os máis novos. Deste cadro dedúcense dúas cousas. Unha, que os máis vellos falan máis galego cós máis novos e, se o uso se restrinxe a *sempre*, a baixa é enorme (do 75'54% ao 37'63%). Dúas, os rapaces son máis bilingües cós avós. Non pode ser doutro xeito, porque os rapaces de menos de dez anos viven nun mundo moi distinto ao dos seus avós, as xeracións máis novas botan boa parte do seu día dentro dun sistema escolar e comunicacional que se expresa maioritariamente en castelán ou dan os primeiros pasos nun mundo laboral que, en boa parte, prima o uso do castelán.

¿Cal é o sentido deste cambio? ¿Cal é a perda real de lingua? Se se computa o uso continuo e mais o ocasional (*sempre* + *ás veces*), o descenso é do 91'04% ao 85'40%; é dicir, un descenso de 6'36%. Correlativamente, o número dos que *nunca* falan galego aumentou do 8'95% ao 14'50%. Polo tanto, o cambio xeracional está marcando un progreso do bilingüismo que pasou do 15'50% ao 47'77%.

É importante obxectivar ben o problema. O contraste maior non está entre falar o galego *sempre* ou non fala-lo *nunca*, porque a peculiaridade do caso galego hoxe é que, de falar o galego *sempre*, non se pasa a falalo *nunca*. Obsérvase que o 37'91% de diferenza de uso *sempre* entre os máis vellos e os máis novos non vai á columna do *nunca* (que só aumenta un 5'6%), senón á columna de *ás veces*, que aumenta nun 32'27%. Ese é o sentido do cambio. Adóitase dicir que o uso bilingüe ou ocasional (*ás veces*) é o prólogo do *nunca*, pero esa afirmación require importan-

tes matices. Verase máis en diante que o comportamento dos que en 1991 o falaban *ás veces* pasou, dez anos despois (2001), en parte a *nunca*, en parte a *sempre*.

O problema do uso do galego na idade infantil

Unha das raíces do problema está nas novas xeracións. Isto pódese analizar aínda con máis luz se a mirada filtra a procedencia xeográfica dos datos (rural, vilega e urbana). Aí aparecen os datos máis preocupantes. Collamos do Censo do 2001 os datos dos rapaces de cinco a nove anos dos núcleos máis claramente urbanos en cada provincia (A Coruña, Lugo, Ourense e Vigo) e comparémolos cos de rapaces de vilas semiurbanas (Noia, Monforte, Celanova e Sanxenxo) e tamén cos de rapaces de concellos claramente rurais collidos ao chou (Dumbría, Meira, Cortegada e Vila de Cruces).

Uso do galego en rapaces de 5-9 anos de núcleos urbanos, vilegos e rurais

A Coruña	Falan galego	A Coruña	Noia	Dumbría
	Sempre	5'14%	55'25%	96'04%
	Ás veces	67'56%	38'76%	3'96%
	Nunca	27'28%	5'97%	
Lugo	Falan galego	Lugo	Monforte	Meira
	Sempre	22'60%	29'80%	100%
	Ás veces	61'45%	53'91%	
	Nunca	15'94%	16'28%	
Ourense	Falan galego	Ourense	O Carballiño	Cortegada
	Sempre	17'39%	40'74%	94'00%
	Ás veces	64'50%	50'61%	6'00%
	Nunca	18'09%	8'64%	
Pontevedra	Falan galego	Vigo	Sanxenxo	Vila de Cruces
	Sempre	6'29%	45'72%	91'32%
	Ás veces	70'31%	37'84%	6'39%
	Nunca	23'38%	16'42%	2'28%

Elaboración propia con datos dos respectivos censos do Instituto Galego de Estatística.

Parece claro que, nestas primeiras idades, o galego mantense moi ben nos núcleos rurais, nos que incluso pode ser descoñecido o rapaz que nunca fale o galego; nos vilegos, é frecuente que os que o falan sempre sexan maioría; pero nas grandes cidades os que o falan sempre son minoría e nas grandes cidades da Coruña e Vigo son xa unha minoría residual. O rapaz medio de Dumbría, Meira ou Cortegada é un rapaz culturalmente moi distinto dun rapaz nacido e criado na Coruña ou en Vigo.

Aínda que é obvio, non sobra dicir que o feito de que un rapaz fale sempre o galego, non quere dicir que descoñeza o castelán, xa que esa é unha das peculiaridades do caso galego e, sen telas todas en conta, non sería posible deseñar nada fiable e viable.

A competencia infantil

Competencia lingüística dos rapaces de entre 4 e 9 anos

	Total	Entende	Fala	Le	Escribe
De 5 a 9 anos	101.840	97'44%	86'13%	52'13%	46'16%

Elaboración propia con datos dos respectivos censos do Instituto Galego de Estatística.

Globalmente, para o galego son aínda moi boas as cifras: un 97% dos menores de dez anos entende o galego e un 86% sabe falalo. Pero aínda se pode aguzar o enfoque para individualizalo máis. Analizando a competencia lingüística dos menores de dez anos por lugar de residencia (urbano, vilego ou rural), detéctase o seguinte:

Competencia lingüística dos rapaces de entre 4 e 9 anos de zona urbana, vilega ou rural

	Entenden	Falan	Len	Escriben
Coruña (A)	97'94%	79'97%	63'44%	46'61%
Lugo	98'96%	90'01%	72'62%	58'81%
Ourense	99'02%	89'92%	69'34%	56'64%
Vigo	98'27%	82'48%	63'41%	49'87%
	Entenden	Falan	Len	Escriben
Noia	99'83%	97'92%	78'89%	68'29%
Monforte de Lemos	99'49%	93'78%	71'82%	55'13%
Carballiño (O)	99'65%	95'10%	76'29%	67'63%
Sanxenxo	99'46%	91'14%	72'73%	64'75%
	Entenden	Falan	Len	Escriben
Dumbría	99'97%	99'80%	86'62%	77'74%
Meira	99'77%	98'91%	77'36%	59'97%
Cortegada	99'92%	98'40%	81'79%	71'64%
Vila de Cruces	99'97%	98'92%	88'72%	79'11%

Elaboración propia con datos dos respectivos censos do Instituto Galego de Estatística.

Estamos xa ante o caso extremo ou, se se quere usar un símil médico, está detectada a máis grave ferida da lingua galega: as novas xeracións urbanas. A súa formulación máis crúa é: **entre un 15 e un 27% dos rapaces menores de dez anos que viven en núcleos estritamente urbanos nunca falan o galego e entre un 10 e un 20% chegan mesmo a non sabelo falar. A comprensión, en cambio, nunca baixa do 97%.**

¡Quen lles dera a outras linguas non oficiais nos seus respectivos estados que estes fosen os seus peores datos! É aquí onde está un dos nosos maiores problemas. O futuro parece decidirse nas cidades, porque son neste momento as que teñen maior iniciativa social e económica.

¿É posible recuperar para o galego esas minorías de entre as novas xeracións?

Cambio de lingua co aumento da idade

Existen tres posibilidades. A primeira, nas propias aulas, cunha renovación dos obxectivos, dos métodos e das materias, que debe ampliar a competencia lingüística e tamén as actitudes. A segunda, unha renovación da oferta dos

medios de comunicación, industrias culturais e novas tecnoloxías en galego. Pero hai unha terceira, porque unha das peculiaridades do caso galego, que xa detectou o *Mapa Sociolingüístico de Galicia*, é que o uso da lingua inicial non se mantén estable da infancia á vellez, senón que cambia e que ordinariamente se estabiliza cando o individuo entra a formar unha parella estable. Veremos isto con algún detalle.

Os rapaces da Galicia autonómica e o idioma

Non sabemos cal era o comportamento dos rapaces urbanos nos anos sesenta e setenta, pero si sabemos cal é o comportamento desde o principio da autonomía. Así que podemos comparar o comportamento aproximado de tres xeracións distintas nun período de dez anos: 1991-2001. Advírtese que a comparanza non é exacta, porque os tramos de idade non cadran exactamente nos dous censos, pero como se collen tramos moi próximos e se buscan porcentaxes, parece indicativo. Vexámolo.

Evolución do uso do galego segundo a idade entre 1991 e 2001

Uso do galego	Sempre	Ás veces	Nunca	Non consta	Nados en
Censo 1991 (6-10 anos)	36'98%	45'84	6'55%	10'61%	1981-1985
Censo 2001 (15-19 anos)	44'44%	42'27%	13'28%		1982-1986
Uso do galego	Sempre	Ás veces	Nunca	Non consta	Nados en
Censo 1991 (15-18 anos)	39'39%	48'37%	6'34%	5'09%	1973-1976
Censo 2001 (25-29 anos)	45'01%	37'29%	17'69%		1972-1976
Uso do galego	Sempre	Ás veces	Nunca	Non consta	Nados en
Censo 1991 (23-30 anos)	48'28%	38'93%	8'36%	4'40%	1961-1968
Censo 2001 (35-39 anos)	50'16%	33'95%	15'88%		1962-1966

Elaboración propia con datos dos respectivos censos do Instituto Galego de Estatística.

Evolución do uso do galego segundo a idade entre 1991 e 2001

Nados en	Falan o galego 1991	Sempre + ás veces 2001	Evolución
1961-1968 / 1962-1966	87'21%	84'11%	-3'10%
1973-1976 / 1972-1976	87'76%	82'30%	-5'46%
1981-1985 / 1982-1986	82'82%	86'71%	+6'11%

Elaboración propia con datos dos respectivos censos do Instituto Galego de Estatística.

Do resumo deste segundo cadro dedúcese, con claridade, que a xeración anterior á implantación da autonomía, aínda conservando o uso da lingua en niveis altos, perde de tres a cinco puntos en dez anos. E esa perda prodúcese entre os que falan o galego *ás veces*. Pola contra, os que naceron coa autonomía (1981-1982) e que xa tiveron ensino do galego manteñen unha progresión constante a medida que gañan anos. Aínda que é innegable que é nas idades máis baixas onde encontramos unha situación de lingua minoritaria, este comportamento parece indicar unha recuperación, e quizais haxa que ver aí o froito da presenza do galego no sistema escolar e na TVG.

Isto, unido á categoría legal de “lingua cooficial e propia de Galicia”, dálle unha enorme solidez ao galego nunha sociedade que hai cincuenta anos aínda era maioritariamente rural e que, hoxe, non o é.

Con todo isto, o dato fundamental indica que o galego é aínda a lingua maioritaria de Galicia. Tanto os datos do *Mapa Sociolingüístico de Galicia* coma os do Censo do 2001 confirman, sen lugar a dúbidas, esta afirmación. Situación maioritaria da que se deduce que **os que nunca falan galego en Galicia non chegan ao 13% da poboación** (Censo 2001) e que, sumando os que o falan sempre cos que o falan ás veces, a cifra chega ao 87% de uso constante ou ocasional.

Outros problemas

Certamente, non son os problemas das primeiras xeracións os únicos. Aínda que aparezan como os máis preocupantes sobre o papel, o futuro xógase tamén e, se cadra con máis decisión, nos medios de comunicación e industrias culturais e de ocio, que son os que están hoxe exercendo o papel que antes exercían as familias e mais o ensino. Xogámonos moito nas novas tecnoloxías da fala, estas determinarán que, de aquí a poucos anos, teñamos o mundo enteiro en galego en tempo real e que, polo tanto, a nosa lingua estea entre as linguas modernas, áxiles e funcionais ou entre as condenadas a unha existencia apagada e case puramente doméstica. Xogámonos moito na revisión dos dereitos lingüísticos. Xogámonos moito na economía, que é hoxe, coma sempre, motor de cambio e distribuidor de imaxe e poder social. Xogámonos tamén, por sorprendente que pareza, na proxección exterior da lingua.

Cinco séculos de lingua galega grazas ao pobo galego

Se cinco séculos de ausencia do mundo oficial, sen práctica escolar, nin litúrxica, nin documental, sen o apoio a unha lingua que acadou un esplendoroso medievo, non impediron que o noso idioma siga vivo, comprendido case pola totalidade da poboación e falado por unha clara maioría, ¿cabe esperar que todo siga igual no futuro?

A resposta é que rotundamente non, porque neste tempo pasado a lingua galega tiña zonas de protección que hoxe non ten e a sociedade galega cambiou máis desde o último terzo do século pasado ca en períodos anteriores, moitos máis longos. En contra do que moitas veces se pensa, unha lingua pode sobrevivir moitos séculos como lingua B, se ten o espazo da vida informal como territorio exclusivo. Ben, pois no ámbito informal e na intimidade das casas da maior parte de Galicia, non houbo outra lingua que o galego. Pódese afirmar que en moitos fogares de Galicia, ata tempos recentes, a única palabra en castelán que se oía podía ser a do escribán ou do notario que viña redactar o testamento. Esa exclusividade funcional actuou como unha coiraza que protexeu a lingua galega.

Paralelamente ao anterior, algúns dos máis brillantes galegos puxeron en marcha un esforzo interxeracional para lle devolver á lingua propia a dignidade espoliada, actividade que de maneira exemplar empezou Sarmiento no século XVIII (cos antecedentes do Conde de Gondomar), que impulsaron Pintos, Rosalía, Curros, Lamas, Pondal e Murguía no XIX, que aceleraron no XX as Irmandades da Fala, o Seminario de Estudos Galegos, a Xeración Nós, os homes de Galaxia e o compromiso doutras moitas forzas culturais, sociais e políticas. Un compromiso compartido e sostido nunca é inútil, os esforzos anteriores, sumados aos que viñeron despois e mais aos que paralelamente se producían noutros lugares de España, fixeron posible a actual Constitución española e mais o Estatuto de Autonomía de Galicia. Este novo marco legal permitiu que, despois de cinco séculos, a lingua galega recuperase parte do terreo e que hoxe, no cambio de milenio, presente importantes índices de presenza na vida oficial e académica, nos medios de comunicación, na edición de libros, no número de persoas escolarizadas en galego e mesmo unha proxección internacional que nunca tivo. A lingua galega está viva e recupera espazos perdidos. Isto é o esencial e constitúe un dos capítulos máis honrosos da historia de Galicia.

O galego na sociedade da información e o coñecemento

Pero, ¿conta hoxe o galego con esa coiraza da exclusividade no eido informal e doméstico, agora que precisamente sae á luz do día ao abeiro da democracia e da autonomía política?

A resposta é negativa.

En primeiro lugar, a entrada dos modernos medios de comunicación no ámbito informal e cotián alterou a estrutura familiar, reducindo as horas de diálogo entre persoas (ese ámbito no que se produce e transmite unha lingua), en beneficio da contemplación ou escoita, pasiva e silenciosa, do televisor, o vídeo, o DVD que, en certos casos, incluso os membros da familia xa contemplan separadamente en cadanseu cuarto. O primeiro efecto lingüístico desta alteración da relación familiar, común a outras sociedades, é que en poucos decenios interrompeu a transmisión da tradición oral. O segundo efecto é que, sendo o castelán a lingua de case todos eses novos medios, esta lingua entra masivamente e, na maior parte dos casos, por primeira vez) no ámbito da vida familiar e informal. O terceiro efecto é que a nosa lingua perde insensiblemente a exclusividade dese terreo lingüísticamente tan importante, aínda que ata agora non suficientemente valorado, e con ela perde a coiraza funcional que a blindaba. Hai un cuarto efecto, por certo moi negativo, os medios de comunicación son o espello no que unha sociedade se mira cada día, pero ese espello devolve en castelán o que, en moitos casos, a sociedade sabe que aconteceu en galego e, cando isto se repite días, meses e anos, no inconsciente colectivo grávase que ou aconteceu en castelán ou debeu acontecer ou debe acontecer. Esta constante falsificación da realidade afecta a conciencia lingüística que un pobo elabora cada día.

En segundo lugar, debemos ter en conta a aparición, nos últimos vinte e cinco anos, das garderías ou escolas infantís. Ata a incorporación recente da muller ao mundo laboral, un meniño galego non entraba na escola ata os cinco ou seis anos. Nese medio tempo, pasaba a maior parte das horas coa súa nai e dela recibía o léxico e a gramática *entre bicos, leite e pan*. Aos cinco ou seis anos, o rapaz xa falaba como oía falar na súa casa, era dono dunha lingua materna e estaba armado cun corpus lingüístico proporcional á súa idade e suficiente. Desde que apareceron as garderías, os nenos entran no sistema preescolar, en moitos casos, xa aos seis meses. Nas garderías botan boa parte das horas nas que están espertos, nelas empezan a relacionarse con outros, apréndenlles os nomes das cousas, comezan a falar na lingua na que sempre se sentirán seguros. Ora ben, en Galicia a presenza do galego nas garderías (hoxe escolas infantís) non chega ao 1% e son poucas as que respectan a lingua materna dos meniños, cando é a galega. Así que, para estes nenos, a lingua inicial non cadra necesariamente coa lingua materna. Mesmo podemos afirmar que estas novas xeracións non teñen lingua materna, que entran na vida *sen lingua materna e con lingua de gardería* ou, se se quere, *con lingua inicial moitas veces distinta da lingua materna ou familiar*. Se a isto lle engadimos que, en moitos casos, cando ese meniño regresa á casa, cuns pais cansos de traballar, encontran un televisor disposto a ofrecerlles horas de lecer maioritariamente en castelán, descóbrese unha das raíces de que a introdución do galego no ensino cadre paradoxalmente cun descenso do número de rapaces galegofalantes, maiormente nas vilas e cidades, fenómeno que empeza a aparecer no mundo rural.

En terceiro lugar, cómpre recordar que os problemas da lingua galega veñen de lonxe, datan da fin do século XV e, nalgún sector, xa do século XIII. A partir daquel momento, os postos claves da sociedade galega foron ocupados por persoas vidas de fóra de Galicia ou por galegos que se asimilaron lingüísticamente, feito que foi creando a idea de que a lingua do poder e do progreso era unicamente o castelán. O problema aínda se agravou coa extensión da escola, a partir do XVIII, que en Galicia tivo como lingua única o castelán. Esta política, mantida durante tantos séculos, fixo que moitas xeracións de galegos medrasen, vivisen e morresen na convicción de que o mantemento da lingua propia era un problema e, aínda que hoxe nos pareza unha barbaridade, que renunciar a ela e substituíla por outra era irremediable e natural. A falta de demanda constitúe unha poderosa inercia social que esteriliza moitos talentos, xa que, no mellor dos casos, afixo os galegos a buscaren saída individual a un problema que é colectivo.

A mingua no eido familiar, a crise da lingua materna e a debilidade da demanda non son os tres únicos aspectos problemáticos da lingua galega hoxe.

Estratexias

As novas tecnoloxías xa lle permitiron ao galego dar os seus primeiros pasos no mundo global, pero debemos avanzar decididamente nun camiño que abre grandes esperanzas. Modernidade e cortesía son os elementos básicos do novo clima que o PNL propón para as relacións lingüísticas en Galicia. E estes dous elementos concréntanse nun xesto que debe empezar a marcar o estilo destas relacións: a Oferta positiva, a Oferta informativa e mais a Cortesía.

Oferta positiva. Consiste na adopción do galego como lingua de contacto inicial entre a persoa que representa a Administración ou a empresa, e o cidadán ou o cliente. Fronte ao hoxe habitual (co descoñecido en castelán), quen atende o cliente ou o cidadán inicia o contacto en lingua galega e mantense nela mentres o interlocutor non amose indicios de que prefire comunicarse noutra lingua. A Oferta positiva desinhibe o galego do interlocutor, permítelle saír da ocultación, facilita que a conversa poida continuar nesa lingua, se o cidadán ou o cliente o desexa, e elimina de raíz a barreira rutineira pola que un cliente ou un cidadán lle oculta o seu galego a todo aquel que aparece revestido de máis poder (administrativo ou comercial) ou autoridade. No caso de relacións administrativas, implica que todo tipo de formularios, instancias e documentación que teña que cubrir o demandante dun servizo se lle ofrezan de partida en galego.

Oferta informativa. Consiste en informar da validez, legalidade e mesmo conveniencia de redactar en galego un documento, no momento de iniciar calquera trámite oficial ou comercial. É a forma que adopta a Oferta positiva no caso dos notarios, avogados e procuradores e de calquera persoa representante dun poder público. É un dos obxectivos básicos deste PNL.

Cortesía. Tanto a Oferta positiva coma a Oferta informativa son fundamentais para quen actúe en nome da Administración e sería de desexar que se estendese no mundo comercial máis formalizado, como expresión de cortesía co cidadán ou co cliente e do respecto que este merece.

Nota aclaratoria

O Plan xeral de normalización da lingua galega (PNL) que agora se presenta é o resultado dun proxecto iniciado e auspiciado polo Goberno galego que se desenvolveu, en tres fases, ao longo dos últimos dous anos. Na súa elaboración participaron, directa ou indirectamente, máis de setenta persoas representativas dos principais ámbitos sociais de Galicia, polo que ben se pode dicir que o proceso seguido foi aberto, participativo e meditado. A dirección técnica e redacción do proxecto, así como a supervisión e coordinación dos traballos das diferentes comisións sectoriais encomendóuselle a unha comisión técnica formada por catro especialistas. Así mesmo, creáronse *ad hoc* oito grupos de traballo (comisións e subcomisións sectoriais) que foron os responsables da selección, definición e proposta do inventario de obxectivos específicos e de medidas ponderadas que se recollen para cada un dos correspondentes sectores nos que se estruturou o PNL. Igualmente, hai outras contribucións que foron debidas a persoas ás que se lles pediron achegas a través de entrevistas persoais (26) ou por medio de carta-cuestionario (959).

O resultado é este documento de máis de duascentas páxinas sobre o que cómpre facer, para unha correcta abordaxe do mesmo, algúns comentarios aclaratorios. Primeiramente, debe partirse da consideración de que o PNL non é un estudo verbo da situación sociolingüística da lingua galega hoxe. Certamente, nel existen apartados dedicados a unha análise e diagnóstico do estado actual do galego (Presentación, cadros de puntos fortes e débiles, etc.), pero que teñen como única finalidade a de serviren metodoloxicamente de punto de partida para o deseño de **medidas de actuación**, que son, en definitiva, o elemento nuclear de calquera proxecto destas características.

En segundo lugar, é preciso adiantar que o modelo elixido para o PNL é o dun plan por obxectivos. Deste xeito, establecéronse cinco grandes obxectivos (Obxectivos xerais do Plan). Para a súa consecución, deseñáronse dous grandes bloques de actuación, os denominados Sectores transversais e Sectores verticais. Os primeiros (Dereitos lingüísticos, Novas tecnoloxías e Implementación do corpus), dada a súa grande importancia estratéxica, teñen a consideración de chave da bóveda que, por isto mesmo, estenden o seu ámbito de acción ao conxunto do PNL. Así, aínda que os Sectores transversais carecen de medidas de actuación propias, logran os seus obxectivos por medio da súa proxección cara ás medidas de actuación deseñadas para cada un dos Sectores verticais.

Pola súa banda, os Sectores verticais establecidos son sete, que se corresponden con outros tantos ámbitos sociais sobre os que se pretende actuar. Dado que a realidade que estes tentan traducir é moi complexa, os sectores subdividíronse, á súa vez, en áreas, resultando desta partición trinta áreas en total. Para cada un dos Sectores verticais e as súas respectivas áreas definíronse os preceptivos obxectivos.

Mención á parte merece o Sector 6 (Sociedade). Sendo este como é un sector moi heteroxéneo, foi abordado, a diferenza dos restantes, por dous grupos de traballo distintos (subcomisións), o que deu como resultado que se observe unha menor cohesión no tratamento das súas áreas.

Finalmente, é preciso engadir algunhas explicación acerca das chamadas medidas de actuación, que constitúen, como xa se dixo máis arriba, o elemento nuclear do PNL. Inicialmente, fíxose o diagnóstico da área e detectouse cada

punto débil, para establecer seguidamente, como primeiro chanzo, un ou varios obxectivos específicos correctores, a partir dos cales, posteriormente, se deseñaron as respectivas medidas de actuación. Para unha máis doada identificación, ditas medidas aparecen individualizadas por medio de indicadores numéricos, nos que o primeiro e segundo díxitos indican, respectivamente, o sector e a área á que pertencen, e o terceiro, o número correlativo da medida dentro da correspondente área. Co obxecto de darlle unha maior cohesión ao conxunto, en cada área as medidas foron aglutinadas en grupos. O número total de medidas deseñadas son 445.

A metodoloxía seguida para a redacción de directrices estratéxicas foi a mesma que a adoptada para a redacción das medidas de actuación, só que neste caso derivan dos puntos fortes. As directrices estratéxicas poden ser definidas como aquelas realidades e prácticas positivas xa consolidadas ou experimentadas que poden axudar ao éxito do proceso de implementación das medidas de actuación.

Notas para un diagnóstico da saúde da lingua galega

O seguinte cadro ofrece unha radiografía cualitativa e actualizada da lingua galega. Contrástanse, como é habitual nestes casos, os puntos fortes cos puntos débiles, que terán que ser os que marquen os obxectivos do plan e as medidas de intervención. Quedan incorporadas tamén as matizacións que contiñan as respostas ás 959 consultas efectuadas por carta ou por entrevista.

Realidades constantes

Puntos fortes	Puntos débiles
<ul style="list-style-type: none"> • Unha base social moi ampla de falantes de galego, dos que unha parte importante está instalada nesta lingua. 	<ul style="list-style-type: none"> • A lingua non se percibe como factor radical de identidade e os seus problemas parece que non preocupan á maioría social. • Aumento da poboación urbana e aumento, polo tanto, do número de pais que crían os fillos en castelán. • Aumento da xente nova para a que o galego xa é lingua aprendida, segunda, non emocional e non necesaria, que xa non saben por que a deben falar.
<ul style="list-style-type: none"> • Presenza da lingua galega en todo o territorio de Galicia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Índices preocupantes de monolingües en castelán nas máis importantes cidades. • Aparición de casos illados de desgaleguización no mundo rural.
<ul style="list-style-type: none"> • Presenza da lingua galega en todas as capas sociais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Distribución desigual por clases (baixa/alta) e por grupos de idade (adultos/novos). • Persistencia de inercias non galeguizadoras nas clases altas da sociedade. • Persistencia nunha parte da sociedade da crenza de que o galego é pouco útil.
<ul style="list-style-type: none"> • Existencia dunha minoría fiel e comprometida co idioma propio, así como de forzas que reaccionan contra calquera marxinação (potencial/pasiva) do galego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Carencia dun argumentario acorde coa realidade actual. • Insuficiente interese suscitado pola normalización: <ul style="list-style-type: none"> – o galeguismo ofrece á sociedade propostas pouco definidas. – a xente concibe o galego como un terreo de conflito entre minorías politizadas (anarquía normativa). • Escasa sintonía dos sectores económico e empresarial, así como doutros segmentos relevantes como o do lecer, da xustiza, da relixión, do comercio...
<ul style="list-style-type: none"> • Conservación dos vínculos (familiares e afectivos) das persoas instaladas no castelán cos elementos e sectores galegófonos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Os transmisores afectivos da lingua son vellos e nunha sociedade na que só o xuvenil é valioso, os maiores pasan a ser un modelo social pouco válido.

<ul style="list-style-type: none"> • Proximidade lingüístico-estrutural do galego co castelán, que facilita: <ul style="list-style-type: none"> – numerosas conversas bilingües, – aprendizaxe pasiva do galego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osmose máis ben unidireccional do corpus lingüístico. • Deturpación media polo peso dos neofalantes e por seren estes maioría nos medios de comunicación, no ensino e na administración.
<ul style="list-style-type: none"> • Facilitade de aprendizaxe da lingua galega. 	<ul style="list-style-type: none"> • Falta de estudo serio da orixinalidade da lingua, ao menosprezaren a aldea os neofalantes, e tendencia a buscaren unha orixinalidade artificial nunha ortografía escurecedora. • Escaseza de persoas públicas que sexan modelo de galego natural e rico.

Actitudes constantes

Puntos fortes

- Posición favorable á promoción do galego en todas as organizacións políticas e cívicas e uso unánime no Parlamento de Galicia.
- Inexistencia de oposición social ao uso oficial, educativo, relixioso ou comercial.

Puntos débiles

- Escasa iniciativa normalizadora na empresa, o comercio e o lecer (que son os referentes da sociedade actual) e concentración do esforzo no sector dos escritores e funcionarios.
- Utilización ritual do galego por parte dalgúns cargos públicos.
- Instrumentalización política, que dificulta un pacto social pola lingua e que identifica o galego como sociolecto de grupo, aínda que a opción ideolóxica non determina o uso da lingua.
- Menor tensión normalizadora na actualidade que na transición.
- Falta de percepción do galego como elemento identitario (antes é nacer e vivir en Galicia).
- Falta de percepción do galego como elemento utilitario.
- Indiferenza social ante a promoción do galego: a sociedade galega só se deixa levar.

Innovacións consolidadas

Puntos fortes

- Enraizamento do Día das Letras Galegas, que converte a lingua en centro de debate social e creatividade colectiva un mes cada ano.
- Existencia dunha base legal para o uso do galego, así como de organismos dedicados á promoción.
- Patrocinio institucional a numerosas iniciativas de promoción da lingua concibidas e realizadas espontaneamente polos cidadáns.
- Presenza do galego no *Diario Oficial de Galicia* e na Administración autonómica e local.

Puntos débiles

- Incoherencia de certas entidades que celebran o Día das Letras Galegas, pero o resto do ano son indiferentes ou contrarias ao uso da lingua galega.
- Falta de percepción do galego como elemento identitario (antes é nacer e vivir en Galicia).
- Falta de percepción do galego como elemento utilitario.
- Indiferenza social ante a promoción do galego: a sociedade galega só se deixa levar.
- Necesidade de reforzo da base legal existente para un mellor desenvolvemento e aplicación da actual.
- Dispersión e falta de vertebración e de avaliación dos esforzos realizados na promoción da lingua (carencia dun plan de promoción da lingua galega).

<ul style="list-style-type: none"> • Presenza do galego no ensino, que permitiu reintroduci-lo en áreas urbanas ou grupos de persoas que xa o perderan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ausencia case total do galego nas garderías e escolas infantís, maiormente nas privadas, que están creando xeracións novas impermeables ao galego. • Aínda se perciben algunhas resistencias nalgúns centros ao cumprimento dunha parte do Decreto 247/1995. • Falta de conciencia no mundo educativo e universitario do seu efecto desgaleguizador. • Conflito normativo na escola.
<ul style="list-style-type: none"> • Existencia da Televisión de Galicia e da Radio Galega <ul style="list-style-type: none"> – que permitiron ver e oír a lingua en funcións novas e prestixiadas e desmontaron boa parte dos complexos diglósicos, grazas ao poder do medio e mais á súa continuidade durante anos día e noite, – que chega por satélite e pola Rede a todo o planeta, creando un novo vencello cos emigrantes, – que ten unha importante información de Galicia na Rede. 	<ul style="list-style-type: none"> • A CRTVG non deu chegada aínda á audiencia xuvenil e urbana. • A CRTVG non deu acadado aínda a imaxe de galego modélico pola excesiva proporción de neofalantes e con graves deficiencias. Isto <ul style="list-style-type: none"> – chata de ficción insincera e oportunista todo o proceso normalizador. – Escasa presenza do galego no conxunto dos medios de comunicación. Nos privados é tan baixo que falsea a realidade sociolingüística e induce a cotío a desertar do galego.
<ul style="list-style-type: none"> • Axudas oficiais aos medios privados para aumentar o uso do galego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Escasa efectividade do sistema: o pouco galego que aparece é o que se paga.
<ul style="list-style-type: none"> • Existencia dun estándar galego aceptado por unha ampla base social. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sensación de inseguridade no usuario medio do galego, que non sabe qué elementos e en qué situacións pode usar o seu galego dialectal, inseguridade que non sente no castelán. • Persistencia de discrepancias minoritarias pero moi activas sobre o estándar, que converten a lexítima discrepancia teórica en aberta anarquía. • Desconcerto dos falantes nativos, por ofrecérselles varios galegos visiblemente distintos.

Efectos firmes

Puntos fortes

- Mellora da imaxe e da presenza pública do galego e ruptura do tabú diglósico polo que o galego tiña que estar fóra de certos ámbitos sociais.
- Incorporación parcial do galego a sectores dos que tradicionalmente permaneceu ausente.
- Posibilidades de maior utilización e utilidade obxectiva.
- Máis demanda, máis e mellores especialistas.
- Perda global de falantes e de calidade lingüística media.

Puntos débiles

- Recuperación de espazos novos para o galego no mundo urbano.
- Percepción social de que certos novos usos públicos do galego son aínda falaces, por careceren de continuidade no resto das relacións.
- Crenza firme de certos sectores en que o galego aínda é unha lingua rural, de vellos ou de minorías politizadas; é dicir, subalterna, de 2ª clase.
- Escaso esforzo de introdución do galego no comercio, empresa, comunicación e lecer.
- Insuficiente necesidade de coñecer e usar o galego para acceder a un posto de traballo.

Posibilidades iniciadas

Puntos fortes

- Presenza do galego na Rede: posibilidade de superar sen custo as fronteiras físicas, bidireccionalidade e mesmo posibilidade para os máis novos de leriar nun soporte moderno en galego.
- Inicio da incorporación da lingua ás novas tecnoloxías da fala (tradución automática, síntese e recoñecemento de voz...).
- Na UE vai haber cen millóns de falantes de linguas minoritarias e, aínda que sexan dispersos e desorganizados, terá que ter algunha solución global.
- Iniciativa do Goberno galego para poñer en marcha un plan de normalización aberto e participativo.

Puntos débiles

- Presenza aínda moi minoritaria, porcentualmente ao que Galicia coloca na Rede.
- Insuficiente conciencia de que saltos cualitativos poden ofrecer estas técnicas a unha lingua, do que significa atrasarse nisto e, polo tanto, insuficiente aposta por estes investimentos.
- Insuficiente conciencia do risco de perder o seu carácter de lingua maioritaria.

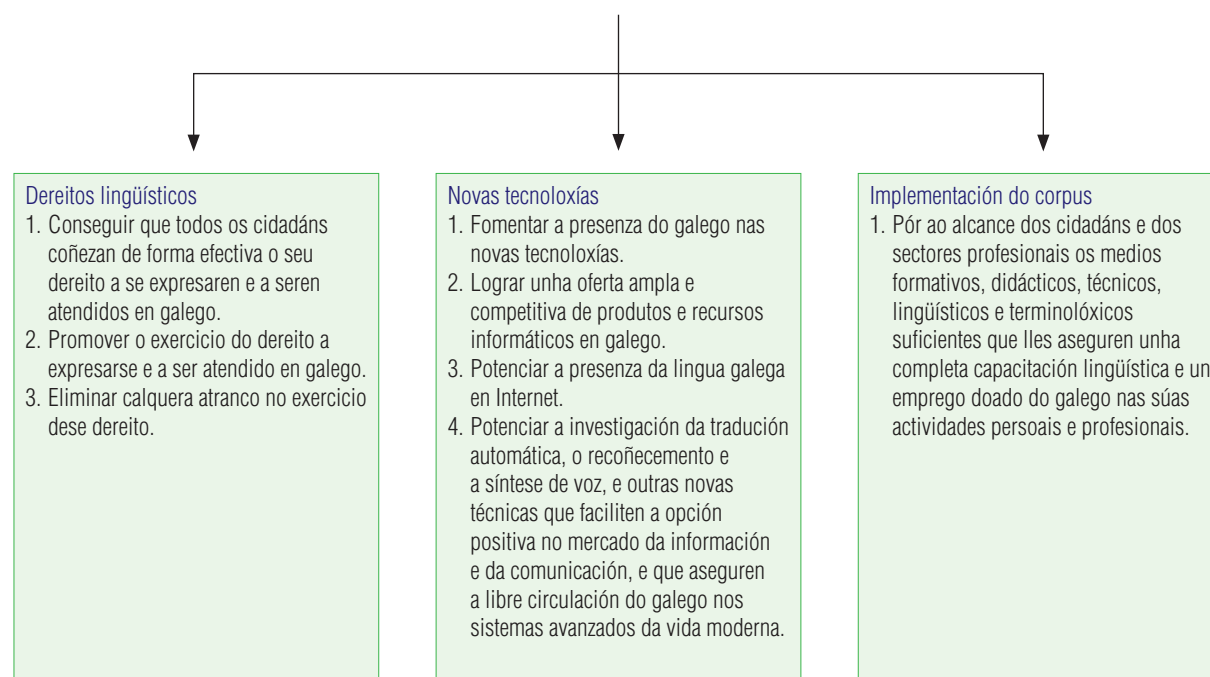
Obxectivos xerais do Plan

- Garantir a posibilidade de vivir en galego a quen así o desexe, sabendo que conta co amparo da lei e das institucións.
- Conseguir para a lingua galega máis funcións sociais e máis espazos de uso, priorizando a súa presenza en sectores estratéxicos.
- Introducir na sociedade a oferta positiva de atender o cidadán ou o cliente en galego como norma de cortesía dun novo espírito de convivencia lingüística.
- Promover unha visión afable, moderna e útil da lingua galega que esfarele prexuizos, reforce a súa estima e aumente a súa demanda.
- Dotar o galego dos recursos lingüísticos e técnicos necesarios que o capaciten para vehicular a vida moderna.

Estrutura do Plan xeral de normalización da lingua galega

Sectores transversais Obxectivos xerais

Sector A. Dereitos lingüísticos

Tal como se adiantou na presentación, este PNL pretende facer efectivo o dereito constitucional ao uso da lingua galega, un dereito que moitas persoas non exercen, porque os niveis de capacidade de falalo, segundo o Censo do 2001, chegan ao 91%, mentres que os de uso son máis baixos (12'86% non o usan nunca; 30'29% úsano ás veces). O PNL é un plan de intervención, polo tanto, non é este o lugar de analizar se esta falta de uso é sempre voluntaria ou se existe algún tipo de condicionante psicolóxico, social, legal ou rutineiro que force unha parte dos galegos a facer esta opción total ou parcial de ocultamento da lingua galega. O PNL é un plan de intervención para remover os obstáculos visibles ou latentes que poidan estar operando nos distintos sectores e áreas da sociedade galega. Nesa dirección de protección do galego, nunca de obstaculización do castelán, inciden as medidas deste PNL. A *Oferta positiva* e mais a *Oferta informativa* son as claves dun novo espírito de cortesía lingüística que este PNL pretende introducir na sociedade galega para facer máis agradable a convivencia.

A Constitución española de 1978 concédelle á lingua galega plena cooficialidade, ofrecéndolles aos cidadáns o dereito a utilizala, mais non a obrigatoriedade de coñecela. Isto, na práctica, crea situacións incómodas e confusas

que cómpre redefinir para que ningún funcionario, alegando descoñecemento do galego, poida deixar de prestar o servizo que demanda o cidadán.

Obxectivos xerais

- A.1. Conseguir que todos os cidadáns coñezan de forma efectiva o seu dereito a se expresaren e a seren atendidos en galego.
- A.2. Promover o exercicio do dereito a expresarse e a ser atendido en galego.
- A.3. Eliminar calquera atranco no exercicio dese dereito.

Sector B. Novas tecnoloxías

Como se expuxo tamén na presentación, vivimos unha época na que as tecnoloxías da fala, da información e da comunicación van producir saltos cualitativos nas linguas. Estas mudanzas serán tan importantes que as diferenzas entre linguas maioritarias e minoritarias, oficiais e non oficiais, van quedar substituídas pola diferenza entre linguas con tecnoloxía e linguas sen tecnoloxía. Normalmente, as linguas de Estado van dispoñer desas novas técnicas, pero nada impide que outras linguas accedan tamén a elas. Se tecnicamente é posible que en poucos anos poidamos ler (ou mesmo escoitar) en galego un xornal, libro, conferencia ou artigo escrito en español, inglés ou francés, a función deste PNL é que se poñan os medios técnicos, humanos e económicos para que esa realidade sexa efectiva. **Pódese afirmar que a eficacia neste sector vai ser a clave do futuro da lingua galega**, porque do éxito neste sector vai depender a imaxe que os galegos e os non galegos teñan desta lingua; e da imaxe da lingua depende o uso: se a imaxe é boa, o uso medrará de seu e mesmo sen subvencións; se a imaxe é cativa, o uso minguará por moito que a prol desta lingua se fagan esforzos políticos e económicos. Se o galego vai nese tren, probablemente suban a el sectores como o comercial, o informativo, o xuvenil e o mundo urbano, que hoxe aínda manteñen certas desconfianzas ante a lingua propia de Galicia. O investimento neste sector das novas tecnoloxías é, sen dúbida, o máis rendible, o máis eficaz e, polo tanto, o prioritario.

Debe terse en conta, ademais, que case todos os sectores reclaman recursos técnicos e informáticos para usar o galego nunha sociedade decididamente urbana e moderna; continuamente se demanda un centro especializado que cree eses recursos técnicos que hoxe non existen. O Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades pode ser o lugar máis axeitado para localizar estas novas tarefas, pois desde este Centro téñense dado, con éxito, pasos importantes na creación de tradución automática, síntese e recoñecemento de voz.

O PNL preséntase, tamén nisto, nun momento decisivo e require nos responsables políticos perspicacia e audacia para enfrontarse a unha conxuntura histórica.

Obxectivos xerais

- B.1. Fomentar a presenza do galego nas novas tecnoloxías e na telefonía móbil.
- B.2. Lograr unha oferta ampla e competitiva de produtos e recursos informáticos en galego.
- B.3. Potenciar a presenza da lingua galega en Internet.
- B.4. Potenciar a investigación da tradución automática, o recoñecemento e a síntese de voz, e outras novas técnicas que vaian aparecendo e que faciliten a opción positiva no mercado da información e da comunicación e que aseguren a libre circulación do galego nos sistemas avanzados da sociedade actual.

Sector C. Implementación do Corpus

Unha das desculpas que poñen a miúdo persoas e entidades, maiormente no mundo da empresa, para non asumiren unha utilización consecuente do idioma galego é a inseguridade coa que se moven nesta lingua. Á parte da compoñente psicolóxica e da inercia que poida estar detrás destes medos, o problema ten solución por dúas vías:

- Mediante unha formación axeitada do persoal, que o faga sentir seguro e competente en lingua galega.
- Proporcionándolles aos que ofrecen estes servizos os recursos lingüísticos que lles faciliten o seu labor.

A utilización da lingua galega non debe supoñer un esforzo complementario para quen se decide a abrir a súa actividade persoal ou profesional a esta lingua. Para iso, é necesaria unha elaboración sistemática dos recursos terminolóxicos de cada sector e de cada área, que cubran dunha maneira folgada as necesidades coas que os usuarios se van atopar. Debe existir un material de referencia fiable que disipe as dúbidas continuas, coas que o banqueiro, o administrador, o economista, o biólogo ou o responsable dun taller mecánico baten cando se deciden a facer do galego a súa lingua.

Non podemos negar que neste aspecto a situación mellorou considerablemente. Hoxe contamos con vocabularios e con materiais elaborados de distintas áreas que fan máis doada a utilización do galego ca hai uns anos. Pero tamén é certo que unha parte importante destes materiais, sempre feitos con boa vontade, carecen do rigor esixible e isto crea desorientación e confusión.

É necesario que a terminoloxía técnico-científica e das linguas de especialidade en xeral sexa supervisada por unha institución fiable que unifique as solucións e que xere confianza entre os usuarios. Dado que esta é unha atribución que a Lei de normalización lingüística lle reconece á Real Academia Galega, ha ser esta institución a que sancione e lles dea plena validez ás unidades terminolóxicas. Neste sentido, é necesario potenciar o TERMIGAL, o servizo de terminoloxía que leva xa uns anos de funcionamento, mediante un convenio entre a Real Academia Galega e a Xunta de Galicia.

Pero non abonda coa produción terminolóxica. A terminoloxía carece de sentido se non chega con fluidez aos seus destinatarios. De aí que haxa que crear canles de difusión e de implantación da terminoloxía que sexan eficaces:

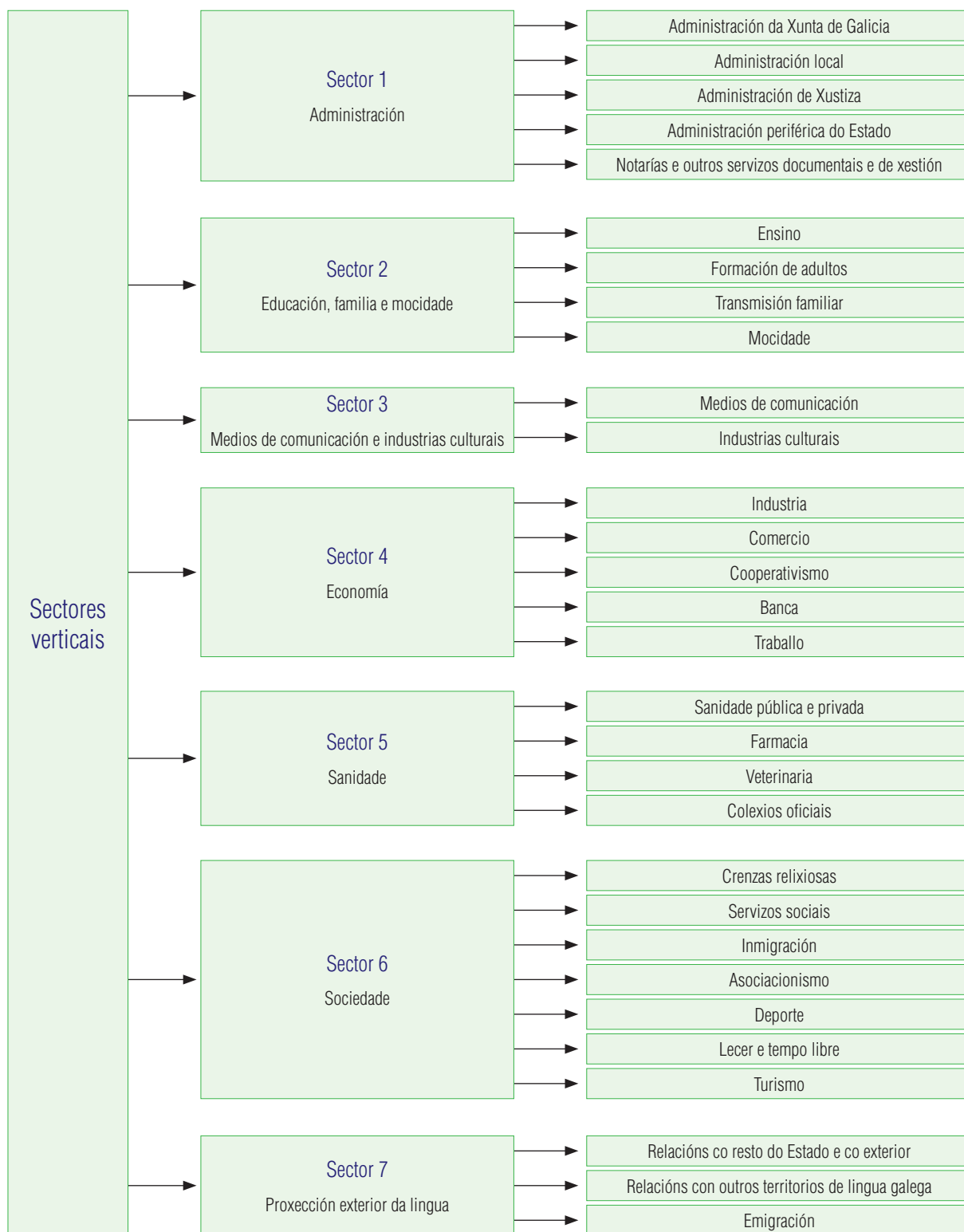
- Cómpre elaborar vocabularios sistemáticos plurilingües das linguas de especialidade.
- Cómpre elaborar folletos específicos con vocabularios máis reducidos, destinados a colectivos concretos e que cubran as necesidades destes.
- Cómpre incorporar este léxico ás ferramentas e aos programas informáticos que se utilizan de maneira máis habitual nos distintos sectores. Facilitarlle á lingua galega estas axudas informáticas resulta absolutamente imprescindible.
- Hai que elaborar modelos de documentación de circulación frecuente en lingua galega.

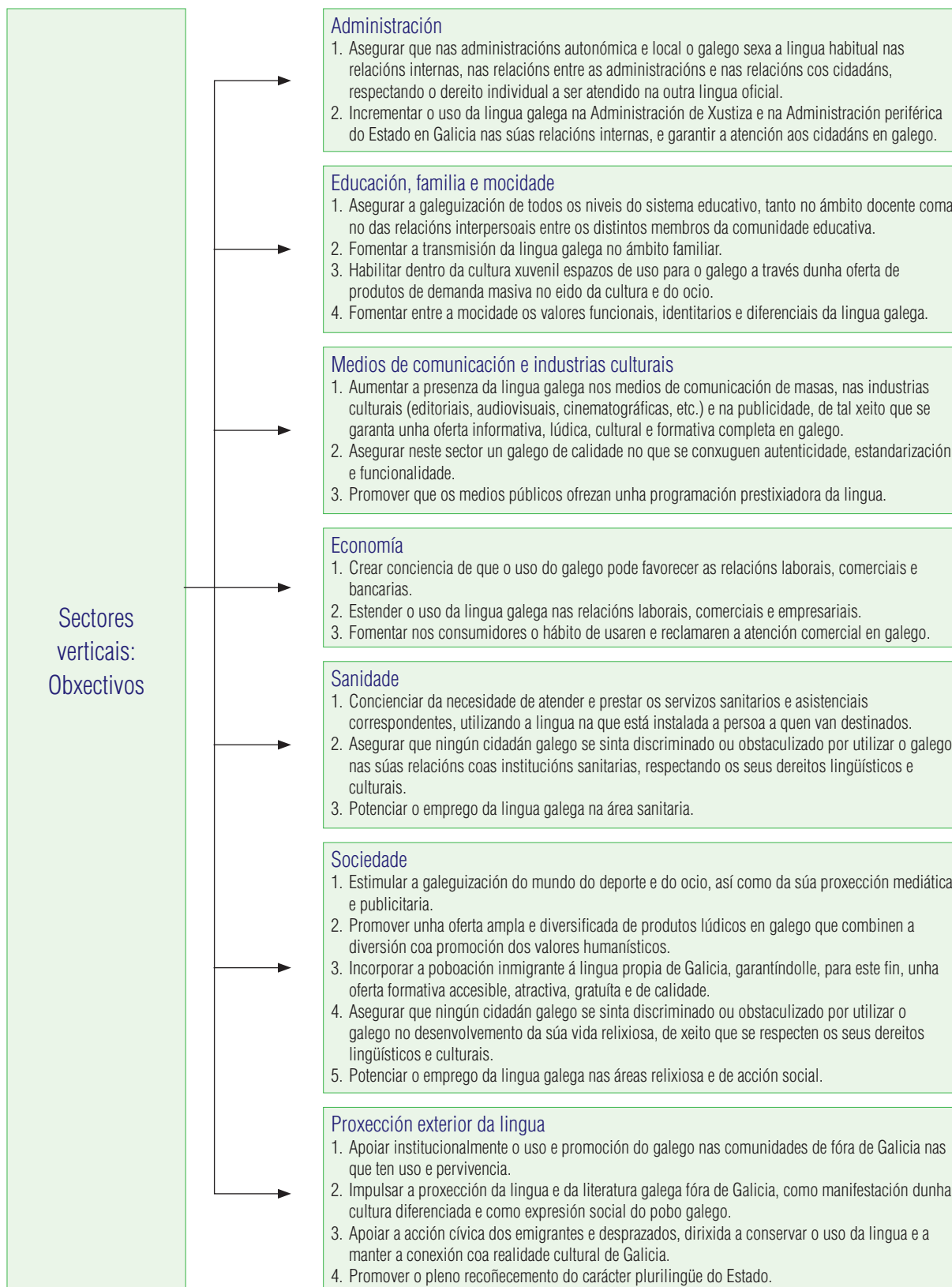
Aínda así, sempre aparecerán dúbidas, porque hoxe o avance do coñecemento e as innovacións acadan un dinamismo nunca vivido en épocas anteriores. Estas dúbidas deben ser resoltas no menor tempo posible; por iso, é necesario dotar de máis medios o servizo de consultas do TERMIGAL, ao que calquera persoa pode acudir, e de feito acode, cando atopa algunha dificultade no exercicio do seu labor en galego.

Obxectivos xerais

- C.1. Pór ao alcance dos cidadáns e dos sectores profesionais os medios formativos, didácticos, técnicos, lingüísticos e terminolóxicos suficientes que lles aseguren unha completa capacitación lingüística e un emprego doado do galego nas súas actividades persoais e profesionais.

Sectores verticais

Sector 4. Economía

Introdución

É de destacar que neste sector advértense dificultades que atinxen tanto á diagnose como á intervención, entre as que podemos indicar as que seguen:

- Invisibilidade da lingua. A proximidade estrutural do galego e do castelán e a extensión do coñecemento das dúas linguas creou en Galicia o hábito das conversas bilingües, ata o punto de que, nalgúns casos, os interlocutores nin se decatan de que un está a falar nunha lingua e o outro noutra. No sector económico esta invisibilidade é máis intensa: a tendencia a mirar para as grandes empresas e as grandes operacións escurece a presenza do galego nunha parte importante do proceso económico de produción e venda; parece ausente da economía do país e, a pesar de todo, está aí: existe pero non se percibe.
- Diversidade de empresas e actividades tanto desde o punto de vista sectorial coma xeográfico, polo que resulta difícil o establecemento dunha diagnose e dunha política de actuación.
- Necesidade de distinguir empresas (mesmo non galegas) con mercado en Galicia e empresas con mercado só exterior.
- Diversidade de tamaño empresarial: as empresas que teñen a súa clientela maioritaria fóra de Galicia tenden a considerar o galego como algo que nada ten que ver con eles, mesmo se esa é a lingua que falan a maioría dos seus traballadores no proceso de produción. Súmase o feito de que moitas empresas galegas están descubrindo por primeira vez o mercado estranxeiro e fai que só teñan ollos para a globalización. ¿É Galicia mercado suficiente para as empresas que nos interesan? ¿Interesan as empresas grandes polo posible efecto mimético ou interesan as empresas medianas e pequenas polo espallamento social? A elevada porcentaxe de pequenas e medianas empresas en Galicia dificultará calquera actuación nesta materia.
- Diversidade de relación empresarial: é moi distinto que a empresa teña moita relación directa co cliente individual (grandes almacéns, banca, supermercados, etc.) a que os seus clientes sexan outras empresas (auxiliares da automoción ou construción naval): naquelas o impacto lingüístico é socialmente importante; nestas é case irrelevante.
- Actividade empresarial en relación constante con outras entidades (empresas, provedores, clientes) que non teñen por que coñecer o idioma galego, co que a “cadea de transmisión” se fractura en moitos momentos ao longo da xornada laboral.
- Concentración da actividade empresarial e comercial en núcleos urbanos, onde é menor o índice de falantes en galego.
- Atomización empresarial: preto de 85.000 empresas das que a maioría teñen un ou dous traballadores. Isto fai moi difícil a intervención.

Dadas as peculiaridades deste sector, resulta necesario termos en conta algunhas pautas que axudarán a un máis exitoso proceso de implementación das medidas deseñadas:

- Discurso: Coidamos que hai que insistir en que o galego é a lingua propia, maioritaria e emerxente que, cun novo proceso social, pode representar un factor positivo de mercado. Coidamos que ao discurso de que o galego é lingua en perigo e que con ela perderíamos unha parte da nosa identidade só poden ser sensibles empresas do mundo editorial galego. Para o resto do mundo empresarial este discurso sería disuasorio:
- Priorizar empresas con importante relación directa co cliente galego individual ou con importante presenza publicitaria.
- Priorizar empresas (mesmo non galegas) con mercado en Galicia do sector servizos (hostalería, téxtil, coiro, alimentación, automoción, información, sanidade). Non se debe prescindir do sector industrial nin das empresas con mercado só exterior, pero son secundarias para os efectos de recuperación da lingua; mesmo así, cómpre ter en conta que unha mesma empresa pode ter os dous sectores.
- Distinguir empresas galegas con mercado en Galicia e empresas con mercado só exterior. Nos casos de empresas de clientela non galega, o único aspecto que cómpre considerar é o respecto aos dereitos lingüísticos dos traballadores.

A Real Academia Galega advertía no ano 2002 que o futuro da lingua galega non se está xogando exclusivamente no eido cultural. Con moita frecuencia publícase, véndese e factúrase en castelán o que se produciu ou elaborou en galego. Con moita frecuencia no mundo da empresa a lingua marca as diferenzas de categoría e nómina con máis nitidez cós uniformes de traballo. Ademais, o feito de que o voluminoso investimento publicitario deste sector se faga case só en castelán condiciona a lingua de boa parte dos procesos empresariais anteriores; e, cando promociona o produto que anuncia, tamén privilexia indirectamente (ou subliminalmente) a lingua que vehicula a programación, a publicidade, a transacción e a factura. En cada unha destas operacións empresariais a lingua galega sae silenciosamente derrotada. Non obstante, isto non é así necesariamente: os estudos de mercado publicados polo Consello da Cultura Galega evidencian que en Galicia a exclusividade do castelán non só non é indispensable desde unha perspectiva estritamente comercial senón que, pola contra, o galego en Galicia axuda a vender.

Diagnóstico do sector

Puntos fortes	Puntos débiles
<ul style="list-style-type: none"> • Importante presenza do galego na base e mais no final do proceso económico (produción e mercado). • O galego é a lingua máis utilizada entre os empregados de moitas empresas nas súas relacións laborais. • Forte presenza da lingua no sector primario, maiormente no nivel artesanal, onde é case exclusiva. 	<ul style="list-style-type: none"> • Feble presenza do galego no proceso empresarial intermedio de alto valor simbólico (creación, programación, xestión, dirección da produción, publicidade, vendas e contabilidade), maiormente das empresas medias e grandes. • Fractura da cadea lingüística nos cadros técnicos tanto por se teren que relacionar con empresas, provedores e clientes que non teñen por que coñecer o galego, como pola case total inexistencia de documentación técnica en galego que os fai sentir inseguros nesta lingua. • Esta peculiaridade dos que traballan en despachos acaba convertendo a lingua en mecanismo de distinción fronte á clase traballadora. O uso está confinado na oralidade e nos postos de baixa cualificación
<ul style="list-style-type: none"> • Presenza da lingua galega en todo o territorio galego e, con maior ou menor intensidade, en todos os sectores e idades, o que a converte nunha lingua axeitada para a relación laboral e comercial. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atomización (85.000 empresas) e escasa integración do sector primario no produto final, que impide que esas materias ou produtos básicos cheguen ao consumidor coa lingua inicial. O filtro do sector secundario anula o efecto dinamizador que no uso do galego podería ter aquel sector.

<ul style="list-style-type: none"> • O feito de ser lingua maioritaria en Galicia convértea en vehículo de comunicación dun potencial mercado maioritario, aínda que só para unha minoría é factor de compra. • Baixos índices de rexeitamento na poboación ao uso empresarial do galego (facturación, caixeiros automáticos). 	<ul style="list-style-type: none"> • Percepción por unha parte do empresariado de que o galego é unha lingua non necesaria para as súas actividades ou que está marcada como lingua dun sector minoritario (cultura e política) ou de menor poder adquisitivo. • Conflitos normativos que transmitiron, ata hai moi pouco, inseguridade ao mundo económico e empresarial. A empresa tende a fuxir dos puntos de potencial discrepancia social e política, e a lingua galega aínda pode selo. • Algunhas dificultades para escribir en galego nas persoas non alfabetizadas ou insuficientemente alfabetizadas nesta lingua.
<ul style="list-style-type: none"> • Existencia dun grupo de empresas relevantes pertencentes a distintos sectores a que veñen desde hai tempo ofrecendo un exemplo de compromiso coa lingua galega sen repercusión comercial negativa. • Aumento da rotulación en galego, con axuda institucional, que contribúe a facer máis visible a lingua no sector 	<ul style="list-style-type: none"> • Inercia maioritaria de non cuestionar a exclusividade do castelán como lingua empresarial. • Os poderes económicos e empresariais non se senten estimulados para o uso do galego. • (Pequeno) custo adicional da duplicidade de etiquetaxe para o mercado galego e español.
<ul style="list-style-type: none"> • Existencia de axudas públicas para a promoción do galego no mundo da empresa. • Existencia de recursos lingüísticos: programas de tradución e corrección ortográfica en galego, así como, cada vez máis, estudos sobre terminoloxías concretas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ausencia de avaliación da produtividade destas axudas. • Aproveitamento “non sincero” destas axudas. • Insuficiencia dos medios informáticos e de xestión en galego. • Escasa utilización do galego en documentos técnicos, por non asociarse este idioma a este tipo de actividades. • Escaso interese empresarial polos correctores. • Insuficiencia dos servizos de tradución e terminoloxía. • Desconexión entre os procesos de formación en galego e de implantación desta lingua na empresa.
<ul style="list-style-type: none"> • Crecente compromiso das empresas cos valores ecolóxicos e culturais, entre os que a lingua propia ocupa un lugar importante. 	<ul style="list-style-type: none"> • As clases medias altas e dirixentes do mundo económico e financeiro, que son as “locomotoras” do país, seguen a usar maioritariamente o castelán. • Inercia histórica no mundo da empresa, allea aos compromisos lingüísticos e culturais. • Crecente apertura da empresa galega ao exterior, para o que se busca unha lingua polivalente. Moitas empresas galegas están descubrindo por primeira vez o mercado estranxeiro.
<ul style="list-style-type: none"> • A lingua é un factor de identificación tanto das empresas galegas como das empresas foráneas que distribúen os seus produtos e servizos en Galicia. • Existencia de consumidores que prefiren os produtos e os servizos que se lle ofrezan en galego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Medo na clase empresarial a posicionarse respecto do galego, pola posibilidade de causar rexeitamento en sectores de clientes. • Dúbida empresarial de que na relación custo/beneficio a opción polo galego sexa rendible para unha empresa. • Indiferenza da maioría dos consumidores ante a ausencia do galego na etiqueta dos produtos.
<ul style="list-style-type: none"> • Lexitimidade do emprego do galego nos documentos oficiais da empresa. • Lei 125/1984, do 28 de decembro, do estatuto galego do consumidor e usuarios. • Decreto 101/1985, do 23 de maio, sobre a utilización do idioma galego na etiquetaxe e publicidade dos produtos que se comercializan en Galicia. • Existencia de disposicións legais para fomentar o uso da lingua na etiquetaxe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Actitude negativa dalgunhas institucións (maiormente rexistros mercantís) a recibiren escritos en galego e a mandaren as súas comunicacións neste idioma. • Escasa utilización do galego en moitos organismos públicos (Facenda, cámaras de comercio, rexistros mercantís...). • Ambigüidade do Estatuto galego de consumidores e usuarios (“Para estes efectos, e no ámbito da Comunidade Autónoma galega, propiciarase o emprego do galego”) e do Decreto 101/1985 que deixa ao libre albedrío a utilización do galego, “amais do castelán”.

<ul style="list-style-type: none"> • Clima favorable para a publicidade en lingua galega debido á acción dos medios de comunicación en galego que a foron facendo cousa normal. • Actitude favorable de importantes empresas non galegas a se anunciaren en galego. • Sensación de incoherencia cando a publicidade se fai en castelán en medios monolingües galegos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inercia ou actitudes negativas de empresas de publicidade. En xeral, pouco uso do galego nos medios de comunicación. • Actitude contraria dalgunhas empresas galegas a se anunciaren en galego.
<ul style="list-style-type: none"> • Receptividade da base sindical a iniciativas de promoción do galego no sector económico. • Identificación dalgúns produtos galegos como produtos de calidade. • Nun mundo globalizado valórase tamén máis o local (glocalización), que implica resaltar o propio e consideralo máis auténtico. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lixeiro decaemento da reivindicación da lingua na actividade sindical. • Limitacións nas normativas de etiquetaxe. • Debido á globalización, as empresas galegas ou de capital galego [¿e as/a multinacionais?] venden noutras linguas e abandonan o galego.
<ul style="list-style-type: none"> • Crecente peso da Internet e mais das novas tecnoloxías que abaratan o custo dos usos plurilingües. • Capacidade das novas tecnoloxías para instaurar novas regras de xogo, coas que o mundo virtual se converte nun campo alternativo e experimental. 	<ul style="list-style-type: none"> • Baixo nivel de acceso das empresas galegas ás TIC (sensiblemente inferior á media española). • Os cadros medios, que son os que máis usan as novas tecnoloxías, normalmente non favorecen o uso do galego. • Aínda que Internet recoñece o uso de todas as linguas, é claro que as gañadoras son as linguas de maior número de falantes.
<ul style="list-style-type: none"> • A proximidade lingüística do galego co portugués e mais co castelán favorece a intelixibilidade da lingua galega na relación comercial cos países veciños. 	<ul style="list-style-type: none"> • Infravaloración recíproca do portugués e do galego. • Situación sociopolítica adversa á hora de que no resto de España se valore positivamente ou non se rexeiten as singularidades culturais.

Obxectivos de sector

- Crear conciencia de que o uso do galego pode favorecer as relacións laborais, comerciais e bancarias.
- Estender o uso da lingua galega nas relacións laborais, comerciais e empresariais.
- Fomentar nos consumidores o hábito de usaren e reclamaren a atención comercial en galego.

Áreas do sector

Área 1. Industria

OBXECTIVOS DE ÁREA

- Promover a incorporación do uso do galego, especialmente nas empresas punteiras da economía galega.
- Incrementar o uso do galego como lingua de traballo no sector industrial e nas relacións entre as empresas.
- Garantir o uso do galego no sector industrial público dependente das distintas administracións que desenvolven actividade en Galicia.

Grupo de medidas 4.1.A

Punto forte	<ul style="list-style-type: none">• Importante presenza do galego na base e mais no final do proceso económico (produción e mercado). O galego é a lingua máis utilizada entre os empregados de moitas empresas nas súas relacións laborais.
Directrices estratéxicas	<ul style="list-style-type: none">• Aproveitar o potencial económico que ofrece a presenza do galego en todos os sectores da sociedade.• Incentivo e soporte aos axentes económicos.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none">• Feble presenza do galego no proceso empresarial intermedio de alto valor simbólico (creación, programación, xestión, dirección da produción, publicidade, vendas e contabilidade), maiormente das empresas medias e grandes.• Fractura da cadea lingüística nos cadros técnicos tanto por se teren que relacionar con empresas, provedores e clientes que non teñen por que coñecer o galego, como pola case total inexistencia de documentación técnica en galego que os fai sentir inseguros nesta lingua.• Esta peculiaridade dos que traballan en despachos acaba convertendo a lingua en mecanismo de distinción fronte á clase traballadora. O uso está confinado na oralidade e nos postos de baixa cualificación.
Obxectivo estratéxico	<ul style="list-style-type: none">• Asegurar a presenza do galego en toda a cadea económica.
Medidas	<ul style="list-style-type: none">– 4.1.1. Campaña para facer ver que moitas das relacións técnicas se realizan de feito entre persoas que coñecen e usan o galego.– 4.1.2. Elaborar e facilitarlle a cada sector económico (maiormente no sector servizos) a documentación e asesoramento lingüístico necesario para que os cadros técnicos poidan desenvolver en galego a súa actividade e sexa posible así conservar a lingua en todo o proceso produtivo.– 4.1.3. Programar actividades formativas (lingüísticas, sociolingüísticas e psicolingüísticas) que lles permitan aos cadros técnicos desenvolver en galego a súa actividade.– 4.1.4. Realizar en galego os cursos de formación en TIC (Office, web e similares).– 4.1.5. Fixar unha porcentaxe das axudas de formación continua para a formación de empregados no uso do galego ou desenvolvemento de iniciativas internas do uso do galego.– 4.1.6. Asinar convenios cos colexios e asociacións profesionais para facilitarlles ás empresas a súa actividade en galego.

Grupo de medidas 4.1.B

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> • Existencia de axudas públicas para a promoción do galego no mundo da empresa. • Existencia de recursos lingüísticos: programas de tradución e corrección ortográfica en galego, así como, cada vez máis, estudos sobre terminoloxías concretas.
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none"> • Aproveitar os resultados positivos das axudas á promoción do galego na empresa.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Ausencia de avaliación da produtividade destas axudas. • Aproveitamento “non sincero” destas axudas. • Insuficiencia dos medios informáticos e de xestión en galego. • Escasa utilización do galego en documentos técnicos, por non asociarse este idioma a este tipo de actividades. • Escaso interese empresarial polos correctores. • Insuficiencia dos servizos de tradución e terminoloxía. • Desconexión entre os procesos de formación en galego e de implantación desta lingua na empresa.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> • Incrementar os recursos lingüísticos e ofrecer as ferramentas tecnolóxicas que permitan que a empresa desenvolva a súa actividade en galego.
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.1.7. Continuidade das axudas públicas existentes para a galeguización de empresas, outorgándolles prioridade ás accións con carácter perdurable e global. – 4.1.8. Avaliación anual da produtividade das axudas e da súa correcta utilización. – 4.1.9. Promover a coordinación de todos os organismos públicos para que haxa un impulso común polo galego. – 4.1.10. Impulsar a acción do TERMIGAL dotándoo de maiores recursos técnicos e humanos. – 4.1.11. Impulsar con firmeza a elaboración das novas tecnoloxías da fala aplicables ao mundo económico (programas de contabilidade, facturación, nóminas etc.).

Grupo de medidas 4.1.C

Punto forte	<ul style="list-style-type: none"> • Crecente compromiso das empresas cos valores ecolóxicos e culturais, entre os que a lingua propia ocupa un lugar importante.
Directrices estratéxicas	<ul style="list-style-type: none"> • Aproveitar a mentalidade moderna de reencontro ecoloxista co local e co diferente. • Aproveitar a infraestrutura de TurGalicia para vincular patrimonio turístico e cultural coa lingua.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • As clases medias altas e dirixentes do mundo económico e financeiro, que son as “locomotoras” do país, seguen a usar o castelán. • Inercia histórica no mundo da empresa, allea aos compromisos lingüísticos e culturais. • Crecente apertura da empresa galega ao exterior, para o que se busca unha lingua polivalente. Moitas empresas galegas están descubrindo por primeira vez o mercado estranxeiro.

Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> • Vincular galego a ecoloxía, cultura e desenvolvemento sostible.
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.1.12. Campaña publicitaria vinculando os <i>produtos estrela</i> de Galicia co patrimonio lingüístico. – 4.1.13. Campaña publicitaria vinculando a natureza, o turismo rural, a cadea ecolóxica cos nomes das cousas e dos lugares e coa lingua que neles se creou e pervive. – 4.1.14. Reorientar a promoción turística de Galicia de xeito que o turista, que vén buscando a diferenza e que a leva consigo como un trofeo, perciba tamén a vitalidade da lingua galega e poida levar tamén algo dela. – 4.1.15. Editar uns folletos cuns mínimos rudimentos da lingua galega (conversación) e da súa historia. E incorporalos á cadea de promoción turística.

Área 2. Comercio

OBXECTIVOS DE ÁREA

- Alentar as empresas a valorar os beneficios derivados da incorporación da lingua galega ás actividades comerciais.
- Promover o establecemento da oferta positiva de atender o cliente en galego como práctica comercial habitual.

Grupo de medidas 4.2.A

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> • Presenza da lingua galega en todo o territorio galego e, con maior ou menor intensidade, en todos os sectores e idades, o que a converte nunha lingua axeitada para a relación laboral e comercial. • O feito de ser lingua maioritaria en Galicia convérteo en vehículo de comunicación dun potencial mercado maioritario, aínda que só para unha minoría é factor de compra. • Baixos índices de rexeitamento na poboación ao uso empresarial do galego (facturación, caixeiros automáticos).
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none"> • Aproveitar que a maioría da sociedade utiliza o galego en gran parte das súas relacións.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Percepción por unha parte do empresariado de que o galego é unha lingua non necesaria para as súas actividades ou que está marcada como lingua dun sector minoritario (cultura e política) ou de menor poder adquisitivo. • Conflitos normativos que transmitiron ata hai moi pouco inseguridade ao mundo económico e empresarial. A empresa tende a fuxir dos puntos de potencial discrepancia social e política, e a lingua galega aínda pode selo. • Algunhas dificultades para escribir en galego nas persoas non alfabetizadas ou insuficientemente alfabetizadas nesta lingua.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> • Implantar a idea de que o galego é lingua de todos os sectores sociais independentemente das diferenzas ideolóxicas e culturais.

Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.1. Campaña nos medios de comunicación que dea do galego unha imaxe de lingua maioritaria, propia e emerxente e que a asocie a progreso social e económico e que faga ver que a lingua ten valor económico (e da que hoxe dependen moitos postos de traballo e empresas enteiras). – 4.2.2. Pacto pola fala de entidades empresariais, políticas, sindicais e académicas para lle quitar á lingua marcas de partido ou de inestabilidade, explicitando compromisos e iniciativas. – 4.2.3. Comunicación oficial da Xunta de Galicia ás empresas recomendando actitude favorable á lingua. – 4.2.4. Establecemento da Oferta positiva nun número significativo de empresas e creación dun distintivo oficial, apoiado nunha campaña de TV. – 4.2.5. Promoción da facturación por defecto en galego.
----------------	---

Grupo de medidas 4.2.B

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> • Existencia dun grupo de empresas relevantes pertencentes a distintos sectores que veñen desde hai tempo ofrecendo un exemplo de compromiso coa lingua galega sen repercusión comercial negativa. • Aumento da rotulación en galego, con axuda institucional, que contribúe a facer máis visible a lingua no sector.
Directrices estratéxicas	<ul style="list-style-type: none"> • Aproveitar a experiencia do éxito económico das empresas que deron o paso de traballar en galego. • Aproveitar a existencia de organismos públicos con incidencia no sector económico. • Utilizar a exención fiscal prevista na Lei de normalización lingüística.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Inercia maioritaria de non cuestionar a exclusividade do castelán como lingua empresarial. • Os poderes económicos e empresariais non se senten estimulados para o uso do galego. • (Pequeno) custo adicional da duplicidade de etiquetaxes para o mercado galego e español.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> • Conseguir nun período curto de tempo a incorporación ao uso do galego dun grupo estratéxico de empresas.
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.6. Invitación a un grupo de dez empresas estratéxicas cada ano a que incorporen o galego á súa actividade. Cinco persoas relevantes de Galicia presentaranlle un proxecto previamente deseñado para esa empresa, que mellore a imaxe social dela e lle garanta certa publicidade. – 4.2.7. Facilitar o material técnico e as axudas precisas para que as empresas non renuncien a usar ou seguir usando o galego nas súas actividades. – 4.2.8. Incremento das axudas ás empresas polo uso do galego e bonificación no tratamento fiscal dos custos nos que incorren as empresas (doazón para un ben cultural). – 4.2.9. Incorporar como criterio das concesións de axudas públicas ou contratos coa Administración pública a implicación da empresa no uso do galego, introducindo en todas as axudas unha cláusula de promoción do galego. – 4.2.10. Campaña de recuperación da memoria empresarial con conciencia de país (Peinador, A. Bóveda, Fernández, Ánxel Casal, Sargadelos...) e premio anual a empresas galeguizadas.

Grupo de medidas 4.2.C

Punto forte	<ul style="list-style-type: none"> A lingua é un factor de identificación tanto das empresas galegas como das empresas foráneas que distribúen os seus produtos e servizos en Galicia.
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none"> Aproveitar os datos favorables do MSG e do estudo de mercado do CCG para mobilizar o sector cara ao galego.
Punto débil	<ul style="list-style-type: none"> Medo na clase empresarial a posicionarse respecto do galego, pola posibilidade de causar rexeitamento en sectores de clientes.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> Crear rendibilidade do galego facendo visible a lingua.
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.11. Facer un novo estudo de mercado que mida non tanto opinións (xa coñecidas) canto comportamentos lingüísticos reais neste eido. – 4.2.12. Difundir os datos resultantes.

Grupo de medidas 4.2.D

Punto forte	<ul style="list-style-type: none"> Existencia de consumidores que prefiren os produtos e os servizos que se lles ofrezan en galego.
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none"> Aproveitar o valor de mercado que representa a masa social que considera que o galego é un valor engadido de certas mercadorías.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> Dúbida empresarial de que na relación custo/beneficio a opción polo galego sexa rendible para unha empresa. Indiferenza da maioría dos consumidores ante a ausencia do galego na etiqueta dos produtos.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> Crear rendibilidade do galego facendo visible a aceptación comercial desta lingua.
Medida	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.13. Campañas para facer visible e estimular ese tanto por cen de clientes que di preferir un produto se está etiquetado en galego.

Grupo de medidas 4.2.E

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> Lexitimidade do emprego do galego nos documentos oficiais da empresa. Lei 125/1984, do 28 de decembro, do estatuto galego do consumidor e usuarios. Existencia de disposicións legais para fomentar o uso da lingua na etiquetaxe. Decreto 101/1985, do 23 de maio, sobre a utilización do idioma galego na etiquetaxe e publicidade dos produtos que se comercializan en Galicia.
Directriz específica	<ul style="list-style-type: none"> Aproveitamento da lexislación existente (nomeadamente a Lei de normalización lingüística).

Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Actitude negativa dalgunhas institucións (maiormente rexistros mercantís) a recibiren escritos en galego e a mandaren as súas comunicacións neste idioma. • Escasa utilización do galego en moitos organismos públicos (Facenda, cámaras de comercio, rexistros mercantís...). • Ambigüidade do Estatuto galego de consumidores e usuarios (“Para estes efectos, e no ámbito da Comunidade Autónoma galega, propiciarase o emprego do galego”) e do Decreto 101/1985 que deixa ao libre albedrío a utilización do galego, “amais do castelán”.
Obxectivos específicos	<ul style="list-style-type: none"> • Crear rendibilidade difundindo os dereitos lingüísticos dos cidadáns e dos consumidores. • Impulsar o exercicio deses dereitos.
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.14. Resolver os problemas xurídicos que puidese haber e que dificultan ou impiden o uso do galego no sector económico. – 4.2.15. Instalar en todos os organismos públicos e en lugar visible un cartel que informe do dereito do cidadán ou consumidor a expresarse oralmente ou documentalmente en galego. – 4.2.16. Promover xunto co Consello Galego de Consumidores, unha iniciativa legislativa que recoñeza mellor os dereitos lingüísticos dos consumidores e usuarios.

Grupo de medidas 4.2.F

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> • Clima favorable para a publicidade en lingua galega debido á acción dos medios de comunicación en galego que a foron facendo cousa normal. • Actitude favorable de importantes empresas non galegas a se anunciaren en galego. • Sensación de incoherencia cando a publicidade se fai en castelán en medios monolingües galegos.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Inercia ou actitudes negativas de empresas de publicidade. En xeral, pouco uso do galego nos medios de comunicación. • Actitude contraria dalgunhas empresas galegas a se anunciaren en galego.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none"> • Potenciar a publicidade en galego
Medidas	<ul style="list-style-type: none"> – 4.2.17. Establecer unha colaboración institucional coas universidades (nomeadamente coas facultades que crean cadros técnicos para o mundo empresarial) para que permanentemente elaboren traballos e desenvolvan programas que clarifiquen e estimulen o feito publicitario en galego e para que aumente a porcentaxe de materias explicadas en galego nas que se formen os futuros publicistas e técnicos. – 4.2.18. Promover unhas xornadas anuais para estudar e estimular a publicidade en galego. – 4.2.19. Creación dun premio anual á mellor campaña publicitaria en galego. – 4.2.20. Subvencionar e animar a publicidade en galego, centrando o esforzo nas empresas de publicidade.

Grupo de medidas 4.2.G

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none">• Identificación dalgúns produtos galegos como produtos de calidade.• Nun mundo globalizado valórase tamén máis o local (glocalización), que implica resaltar o propio e consideralo máis auténtico.
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none">• Aproveitar a alta implantación do galego nos sectores produtivos.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none">• Limitacións nas normativas de etiquetaxe.• Debido á globalización, as empresas galegas ou de capital galego venden noutras linguas, e abandonan o galego.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none">• Dar os pasos necesarios para ampliar a base legal do uso comercial do galego.
Medidas	<ul style="list-style-type: none">– 4.2.21. Promover que nas etiquetas multilingües e nas instrucións de uso e de consumo dos produtos que se vendan en Galicia teña cabida tamén a lingua galega.– 4.2.22. Resolver as trabas legais para a etiquetaxe e normalizar en galego as marcas de calidade e as denominacións de orixe.– 4.2.23. Promover nos produtos galegos etiqueta tripla (galego, castelán, inglés) ou cuádrupla (galego, portugués, castelán, francés).

Grupo de medidas 4.2.H

Punto forte	<ul style="list-style-type: none">• A proximidade lingüística do galego co portugués e mais co castelán favorece a intelixibilidade da lingua galega na relación comercial cos países veciños.
Directriz estratéxica	<ul style="list-style-type: none">• Atención ao mercado portugués.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none">• Infravaloración recíproca do portugués e do galego.• Situación sociopolítica adversa á hora de que no resto de España se valore positivamente ou non se rexeiten as singularidades culturais.
Obxectivo específico	<ul style="list-style-type: none">• Aproveitamento do potencial mercado lusofalante.
Medidas	<ul style="list-style-type: none">– 4.2.24. Ampliar institucionalmente e comercialmente o acordo do Eixo Atlántico da libre circulación das linguas galega e portuguesa nas relacións comerciais dentro da rexión Galicia-Norte de Portugal.– 4.2.25. Maior desenvolvemento das institucións de relación que xa existen (Eixo Atlántico) e contemplar a ampliación a outros países lusofalantes.

Área 3. Cooperativismo

OBXECTIVOS DE ÁREA

- Promover nas cooperativas de Galicia o uso da lingua galega como lingua de relación interna entre os seus asociados e de uso administrativo na documentación que a súa actividade xere.
- Potenciar que as cooperativas galegas empreguen a lingua galega nas relacións comerciais cos seus clientes e como indicativo identitario dos seus produtos.

Grupo de medidas 4.3.A

Punto forte	• Existencia dun certo número de cooperativas que abranguen amplos sectores económicos que utilizan o galego como lingua comercial.
Punto débil	• Falta de uso da lingua galega nas cooperativas máis sobranceiras.
Obxectivo específico	• Lograr a galeguización das principais cooperativas galegas.
Medida	– 4.3.1. Convocar os representantes das máis importantes cooperativas dos distintos sectores co obxecto de acordar as medidas conducentes á galeguización da súa actividade.

Área 4. Banca

OBXECTIVOS DE ÁREA

- Estender a práctica entre as entidades bancarias e caixas de aforro de utilizar a lingua galega na documentación informativa e contractual, nos servizos en liña e na atención ao público.
- Promover o establecemento da Oferta positiva de atender o cliente en galego como práctica habitual na banca.

Grupo de medidas 4.4.A

Puntos fortes	<ul style="list-style-type: none"> • Crecente peso da Internet e mais das novas tecnoloxías que abaratan o custo dos usos pluri-lingües. • Capacidade das novas tecnoloxías para instaurar novas regras de xogo, coas que o mundo virtual se converte nun campo alternativo e experimental.
Puntos débiles	<ul style="list-style-type: none"> • Baixo nivel de acceso das empresas galegas ás TIC (sensiblemente inferior á media española). • Os cadros medios, que son os que máis usan as novas tecnoloxías, normalmente non favorecen o uso do galego. • Aínda que Internet reconece o uso de todas as linguas, é claro que as gañadoras son as linguas de maior número de falantes.
Obxectivo específico	• Facilitar acceso a programación e aplicacións en galego e asesoramento en lingua galega.
Medidas	– 4.4.1. Acordos institucionais da Xunta de Galicia coas universidades e mais as empresas de TIC para produción de programas e soporte técnico en galego. Utilizárase a Rede para a difusión destas ferramentas.

	<ul style="list-style-type: none">– 4.4.2. Establecer un plan de axudas para o acceso ás TIC e para a presenza comercial na Rede supeditado ao uso que se faga da lingua galega.– 4.4.3. Establecer acordos para que na selección de persoal, especialmente daquel destinado á atención directa ao público, se garanta a competencia lingüística en galego que permita poñer en práctica a Oferta positiva.– 4.4.4. Establecer acordos entre a Administración e a banca para que aquela lle forneza unha actualización terminolóxica continuada que dea resposta ás necesidades neste ámbito.
--	---

Área 5. Traballo

OBXECTIVOS DE ÁREA

- Xeneralizar o uso do galego como lingua de traballo e das relacións laborais.
- Asegurar unha maior presenza do galego nas carreiras técnicas, na formación profesional e no ensino non regrado.
- Comprometer os sindicatos e outras organizacións de traballadores no proceso normalizador da lingua galega.
- Garantir o dereito dos traballadores a utilizar a lingua galega nas súas relacións laborais.

Grupo de medidas 4.5.A

Punto forte	• Receptividade da base sindical a iniciativas de promoción do galego no sector económico.
Punto débil	• Lixeiro decaemento da reivindicación da lingua na actividade sindical.
Obxectivo específico	• Darlle un novo impulso á colaboración sindical no proceso normalizador.
Medida	– 4.5.1. Programar cos sindicatos, comités de empresa e Consello Galego de Relacións Laborais a introdución dos dereitos lingüísticos dos traballadores como cláusula de oficio en todos os convenios colectivos.

Índice

Prólogos	V	Innovacións consolidadas.....	18
Persoas que participaron na elaboración do Plan xeral de normalización da lingua galega.....	IX	Efectos firmes	19
Acordo do pleno da Cámara do Parlamento de Galicia sobre o Plan xeral de normalización da lingua galega	XIII	Posibilidades iniciadas	20
Presentación	1	Obxectivos xerais do Plan.....	21
Unha política lingüística galega e renovadora	1	Estrutura do Plan xeral de normalización da lingua galega	23
Satisfacción do camiño andado	1	Sectores transversais. Obxectivos xerais.....	23
O galego, unha lingua viva no século XXI	2	Sector A. Dereitos lingüísticos	23
Futuro da lingua propia de Galicia	3	Sector B. Novas tecnoloxías.....	24
Fortaleza do Galego	4	Sector C. Implementación do Corpus	25
Análise dalgúns problemas reais.		Sectores verticais	26
Desvelamento e rexurdir da lingua galega.....	4	Obxectivos xerais	27
Actualidade sociolingüística: Outras posibilidades	6	Sector 4. Economía	29
O cambio xeracional: Incremento do uso ocasional	7	Introdución	29
O problema do uso do galego na idade infantil.....	8	Diagnóstico do sector	30
A competencia infantil.....	9	Obxectivos de sector.....	32
Cambio de lingua co aumento da idade	9	Áreas do sector	33
Os rapaces da Galicia autonómica e o idioma.....	10	Área 1. Industria.....	33
Outros problemas	11	OBXECTIVOS DE ÁREA	33
Cinco séculos de lingua galega grazas ao pobo galego	11	<i>Grupo de medidas 4.1.A</i>	33
O galego na sociedade da información e o coñecemento	12	Punto forte.....	33
Estratexias.....	13	Directrices estratéxicas.....	33
		Puntos débiles	33
		Obxectivo estratéxico	33
		Medidas.....	33
		<i>Grupo de medidas 4.1.B</i>	34
Nota aclaratoria.....	15	Puntos fortes	34
		Directriz estratéxica	34
Notas para un diagnóstico da saúde da lingua galega.....	17	Puntos débiles	34
Realidades constantes.....	17		
Actitudes constantes	18		

Obxectivo específico.....	34	Puntos débiles	38
Medidas.....	34	Obxectivo específico.....	38
<i>Grupo de medidas 4.1.C</i>	34	Medidas.....	38
Punto forte.....	34	<i>Grupo de medidas 4.2.G</i>	39
Directrices estratéxicas.....	34	Puntos fortes	39
Puntos débiles	34	Directriz estratéxica	39
Obxectivo específico.....	35	Puntos débiles	39
Medidas.....	35	Obxectivo específico.....	39
		Medidas.....	39
Área 2. Comercio	35	<i>Grupo de medidas 4.2.H</i>	39
OBXECTIVOS DE ÁREA	35	Punto forte.....	39
<i>Grupo de medidas 4.2.A</i>	35	Directriz estratéxica	39
Puntos fortes	35	Puntos débiles	39
Directriz estratéxica	35	Obxectivo específico.....	39
Puntos débiles	35	Medidas.....	39
Obxectivo específico.....	35		
Medidas.....	36	Área 3. Cooperativismo.....	40
<i>Grupo de medidas 4.2.B</i>	36	OBXECTIVOS DE ÁREA	40
Puntos fortes	36	<i>Grupo de medidas 4.3.A</i>	40
Directrices estratéxicas.....	36	Punto forte.....	40
Puntos débiles	36	Punto débil.....	40
Obxectivo específico.....	36	Obxectivo específico.....	40
Medidas.....	36	Medida.....	40
<i>Grupo de medidas 4.2.C</i>	37		
Punto forte.....	37	Área 4. Banca.....	40
Directriz estratéxica	37	OBXECTIVOS DE ÁREA	40
Punto débil.....	37	<i>Grupo de medidas 4.4.A</i>	40
Obxectivo específico.....	37	Puntos fortes	40
Medidas.....	37	Puntos débiles	40
<i>Grupo de medidas 4.2.D</i>	37	Obxectivo específico.....	40
Punto forte.....	37	Medidas.....	40
Directriz estratéxica	37		
Puntos débiles	37	Área 5. Traballo.....	41
Obxectivo específico.....	37	OBXECTIVOS DE ÁREA	41
Medida.....	37	<i>Grupo de medidas 4.5.A</i>	41
<i>Grupo de medidas 4.2.E</i>	37	Punto forte.....	41
Puntos fortes	37	Punto débil.....	41
Directriz específica	37	Obxectivo específico.....	41
Puntos débiles	38	Medida.....	41
Obxectivos específicos	38		
Medidas.....	38		
<i>Grupo de medidas 4.2.F</i>	38		
Puntos fortes	38		

